

Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Навчально-науковий інститут фінансів, економіки та менеджменту

Кафедра економіки, підприємництва та маркетингу

Кваліфікаційна робота бакалавра

на тему:

Ризики підприємницької діяльності: оцінювання та шляхи зниження (на матеріалах ТОВ «ВАТ Олімп»)

Виконав: здобувач першого рівня вищої
освіти, групи 401-ЕП
Спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля
та біржова діяльність»

Ковальчук А.О.

Керівник: Хадарцев О. В.

Рецензент: Свистун Л.А.

Полтава – 2021 р.

Консультанти:

з кафедри економіки, підприємництва та маркетингу

(охорона праці)

07.06.2021 р. Биба В.В.

Здобувач 20.06.2021 р. Ковальчук А.О.

Керівник роботи 22.06.2021 р. Хадарцев О.В.

Нормоконтроль 22.06.2021 р. Хадарцев О.В.

Допустити до захисту

Завідувачка кафедри 23.06.2021 р. В.Я. Чевганова

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(повне найменування вищого навчального закладу)

Навчально-науковий інститут фінансів, економіки та менеджменту

Кафедра економіки, підприємництва та маркетингу

ступінь вищої освіти «бакалавр»

Напрямок підготовки _____

(шифр і назва)

Спеціальність 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

(шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри економіки, підприємництва
та маркетингу

В.Я. Чевганова

« 3 » 03 2021 року

ЗАВДАННЯ НА ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ БАКАЛАВРА

Ковальчук Андрій Олександрович

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Ризики підприємницької діяльності: оцінювання та шляхи зниження
(на матеріалах ТОВ «ВАТ Олімп»)

керівник роботи Хадарцев О.В., к.е.н., доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом закладу вищої освіти від « 03 » 03 2021 року № 158 фа

2. Строк подання здобувачем роботи 14.06.2021 р.

3. Вихідні дані до роботи Законодавство України, навчальна, наукова, довідкова та
методична література, фахові періодичні видання, інформаційні ресурси, установчі
документи підприємства, фінансова, оперативна та статистична звітність
підприємства

4. Зміст випускної кваліфікаційної роботи бакалавра (перелік питань, які потрібно
розробити) Вступ. Розділ 1 Ризики підприємницької діяльності
Розділ 2. Аналіз функціонування та аналіз ТОВ «ВАТ
ОЛІМП». Розділ 3. Виявлення ризиків та шляхи їх
зниження на ТОВ «ВАТ Олімп» Висновки.
Бібліографія. Список використаних джерел

5. Перелік графічного матеріалу:

Ілюстративний матеріал у кількості 14 аркушів представлений у
Додатку

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Охорона праці	Біба В.В., к.т.н., доцент	21.05.21 	26.05.21

7. Дата видачі завдання 26.04.2021 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Теоретична частина	26/04–09/05	30%
2	Аналітична частина	10/05–23/05	60%
3	Проектна частина	24/05–06/06	88%
4	Виготовлення ілюстративного матеріалу, перевірка на плагіат	07/06–13/06	95%
5	Рецензування та підготовка до захисту	14/06–20/06	100%
6	Захист випускної роботи бакалавра	22/06–27/06	+

Здобувач

(підпис)

Ковальчук А.О.

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

(підпис)

Хадарцев О.В.

(прізвище та ініціали)

Примітки:

25. Форму призначено для видачі завдання студенту на виконання дипломного проекту (роботи) і контролю за ходом роботи з боку кафедри (дипломної комісії) і декана факультету (завідувача відділення).

26. Розробляється керівником дипломного проекту (роботи). Видається кафедрою (цикловою комісією).

27. Формат бланка А4 (210 × 297 мм), 2 сторінки.

РЕФЕРАТ

Ковальчук А.О. Ризики підприємницької діяльності: оцінювання та шляхи зниження (на матеріалах ТОВ «ВАТ Олімп»). Кваліфікаційна робота бакалавра на здобуття першого рівня вищої освіти зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність». – Полтава: Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», 2021 рік.

Робота містить 123 сторінок, 15 таблиць, 15 рисунків, 79 найменування використаних джерел, 27 додатків.

Об'єктом дослідження є діяльність підприємства ТОВ «ВАТ Олімп».

Метою роботи є обґрунтування теоретико-методологічних положень, та розробка практичних рекомендацій щодо ризиків підприємницької діяльності. У кваліфікаційній роботі проведено аналіз основних економічних показників діяльності ТОВ «ВАТ Олімп».

У роботі визначено роль ризиків та їх безпосередній вплив на діяльність підприємства. Розглянуто основні економічні показники, що характеризують розвиток підприємства, проведено аналіз за методами оцінки підприємницького ризику. Визначено основні категорії ризику на підприємстві ТОВ «ВАТ Олімп», та запропоновано шляхи зниження ризику.

Одержані результати можуть бути використані у практичній діяльності досліджуваного підприємства та сприяти підвищенню ефективності його функціонування.

Ключові слова: ризик, підприємницький ризик, показники, зниження ризику, методи оцінки.

Abstract

Koval'chuk A. O. Entrepreneurship risks: assessment and ways of reduction (based on the materials of Ltd. «BAT Олімп»). Bachelor's qualifying work to obtain the first level of higher education in the specialty 076 «Entrepreneurship, trade and exchange activities». – National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic», 2021.

The work contains 123 pages, 15 tables, 15 figures, 79 names of used sources, 27 appendices.

The object of the study is the activity of the enterprise Ltd. «BAT Олімп». The purpose of the work is to substantiate the theoretical and methodological provisions, and to develop practical recommendations for entrepreneurship risks. In the qualification work the analysis of the basic economic indicators of activity of Ltd. «BAT Олімп» is carried out.

The role of risks and their direct impact on the enterprise's activity is determined in the work. The main economic indicators characterizing the development of the enterprise are considered, the analysis on methods of an assessment of entrepreneurial risks is carried out. The main categories of risks at the enterprise Ltd. «BAT Олімп» are defined, and the ways of reduction of the risks are offered.

The obtained results can be used in the practical activities of the researched enterprise and could help to increase the efficiency of its operation.

Key words: risk, entrepreneurial risk, indicators, reduction of risk, assessment methods.

ЗМІСТ

Вступ.....	6
Розділ 1. Ризики підприємницької діяльності: сутність, види, методологія.....	9
1.1 Сутність ризику як економічної категорії та його види.....	9
1.2 Методичні підходи до оцінювання підприємницького ризику.....	15
1.3 Заходи щодо зниження підприємницьких ризиків.....	25
Розділ 2. Основи функціонування та аналіз економічних і фінансових показників діяльності підприємства ТОВ «ВАТ Олімп».....	36
2.1 Аналіз переробної промисловості та стан виробництва спеціальних засобів зв'язку в Україні.....	36
2.2 Організаційно правова характеристика підприємства.....	41
2.3 Аналіз основних економічних та фінансових показників підприємства.....	45
2.4 Стан охорони праці на ТОВ «ВАТ Олімп».....	53
Розділ 3. Виявлення ризиків та заходи з їх зниження на підприємстві ТОВ «ВАТ Олімп».....	65
3.1 Аналіз ризиків на підприємстві з використанням методик оцінки ризиків підприємницької діяльності.....	65
3.2 Шляхи та методи зниження ризику у підприємницькій діяльності на ТОВ «ВАТ Олімп».....	77
Висновки та пропозиції.....	81
Глосарій.....	84
Список використаних джерел.....	89
Додаток А Бухгалтерська та статистична звітність за 2017 р.....	96
Додаток Б Бухгалтерська та статистична звітність за 2018 р.....	102
Додаток В Бухгалтерська та статистична звітність за 2019 р.....	104
Додаток Г Ілюстративний матеріал до роботи.....	108

ВСТУП

Ризик це ключовий елемент діяльності підприємства. У багатьох випадках уникнути небезпеки просто неможливо. Розвиток ризикових ситуацій може призвести до несприятливих наслідків таких як збиток, втрати прибутку, або позитивних наслідків у вигляді його збільшення.

Взагалі ризики існують не тільки у підприємницькій діяльності, а і у всіх сферах людського життя. Якщо брати саме підприємницьку діяльність, ризик супроводжує підприємство від самого початку існування, його наявність не є перевагою та не є недоліком. Ризик допомагає підприємству вийти із зони невизначеності.

Щоб підприємство вдало вийшло із зони невизначеності, важливо проводити моніторинг ризику та вдало ним управляти. Моніторинг ризиків - це контроль ризиків на протязі усього життєвого циклу підприємства. Якісний моніторинг забезпечує управління інформацією, що допомагає приймати правильні рішення до виникнення ризикових подій. Управління ризиками – це швидке та вдале реагування на події спричинені ризиками на підприємстві.

Предметом дослідження кваліфікаційної роботи являються теоретичні питання та методи оцінювання ризику на підприємствах переробної та виробничої галузі.

В даній кваліфікаційній роботі бакалавра розглядаються теоретичні основи і розробка практичних рекомендацій щодо аналізу ризиків на підприємстві.

Мета роботи – обґрунтувати теоретико-методологічні положення, та розробити практичні рекомендації щодо ризиків підприємницької діяльності.

Об'єктом дослідження є ТОВ «ВАТ Олімп», його виробнича та господарська діяльність.

Структура роботи складається з вступу, трьох розділів, висновків, глосарію, списку використаних джерел та додатків.

В першому розділі розглянуто методи, характеристики та класифікація управління ризиками. Розкрито питання сутності категорії, наведено основні

методи оцінки ризику на підприємстві та охарактеризовано заходи, завдяки яким можна знизити вплив ризиків на підприємство.

В другому розділі досліджено діяльність підприємства ТОВ «ВАТ Олімп», проведено характеристику та аналіз основних економічних показників. Здійснено аналіз перспектив розвитку машинобудування та оцінку діяльності ринку технічних засобів зв'язку в Україні. Розглянуто організаційно-правові основи функціонування ТОВ «ВАТ Олімп», та проведено оцінку стану охорони праці на даному підприємстві.

В третьому розділі автором проведено оцінку ризиків підприємства за наведеними методами, запропоновано шляхи підвищення ризикостійкості підприємства на підставі аналізу господарської діяльності ТОВ «ВАТ Олімп», наведені методи дослідження показників рентабельності та еластичності за методом аналізу чутливості, розрахунок показника банкрутства підприємства за критерієм Альтмана, та визначення фінансового стану підприємства за методом доцільності витрат. Результати аналізів являють собою цінність адже за вихідними даними підприємства розраховується ризик ступеня втрати коштів підприємства, ступінь його банкрутства та виявлення змінних або факторів, з якими пов'язаний ризик, які здатні вплинути на діяльність підприємства.

Теоретичною і методологічною основою роботи є законодавча база та нормативно-правові акти, статистична і оперативна звітність підприємства, підручники, посібники, монографії, тематичні публікації у фахових і періодичних виданнях, комерційна інформація суб'єктів фондового ринку та компаній.

Одержані в процесі виконання кваліфікаційної роботи бакалавра результати можуть бути використані у практичній діяльності ТОВ «ВАТ Олімп», і сприятимуть зростанню фінансового потенціалу підприємства та підвищенню ефективності господарювання.

Основні завдання роботи:

- Теоретичне засвоєння методів, сутності та виду ризиків;
- Проведення аналізу діяльності підприємств в Україні;
- Характеристика об'єкту дослідження;

- Аналіз ризиків підприємства ТОВ «ВАТ Олімп» за наведеними методами;
- Пропозиції щодо зниження ризиків у підприємницькій діяльності.

Актуальність обраної теми та проведених розрахунків заключається у тому, що діяльність підприємства завжди функціонує у нестабільному середовищі, яке пов'язано саме з ризиками. Як ми знаємо, існують неочікувані, непередбачувані ризики, які неможливо контролювати на підприємстві. Такі події можуть дуже сильно вплинути на стан підприємства. Неможливо точно визначити всі ризики які загрожують підприємству, але можна прорахувати звідки треба очікувати проблеми, які саме фактори найбільше впливають на його діяльність.

РОЗДІЛ 1

РИЗИКИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: СУТНІСТЬ, ВИДИ, МЕТОДОЛОГІЯ

1.1. Сутність ризику як економічної категорії та його види

Сьогодні більшість компаній стикаються з проблемою критичного впливу підприємницьких ризиків на ефективність бізнесу, можливості модернізації та розширення діяльності. Як показує практика, є вагома причина для виникнення ризиків у бізнесі через неможливість обчислення результату та врахування впливу різних факторів. Для того, щоб зменшити вплив ризиків, виявити можливі наслідки для компанії в ризикованих ситуаціях, нейтралізувати негативні результати такого впливу на компанію, потрібно постійно оновлювати арсенал методів, моделей та підходів до управління ризиками на підприємстві. Тому ця проблема актуальна сьогодні.

Ризик – потенційна загроза втрати частини своїх ресурсів, недоотримання доходів або появи додаткових витрат або можливість здобуття значної вигоди (доходу) в результаті здійснення підприємницької діяльності в умовах невизначеності.

Управління ризиками - це особливий вид діяльності, спрямований на зменшення впливу ризиків на бізнес підприємства та результати його діяльності. Найважливіше рішення, з яким повинен мати справу підприємець, залежить від рівня ризику, дозволеного компанією. [1, с.2].

Поняття ризик доцільно тлумачити в таких аспектах (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Визначення поняття «ризик»

Аспекти	Визначення поняття
Ризик як небезпека чи загроза	Розглядаються негативні події, що призводять до шкоди для людини і підприємства, а під ризиком розуміється можливість настання подій з негативними наслідками, тобто можливість реалізації передбачуваної небезпеки.
Ризик як можливість	Має у своїй основі концепцію існування взаємозв'язку між ризиком і прибутковістю. Чим вище ризик, тим вище потенційний дохід. Такій концепції ризику є більш близьким поняття шансу, а ризик-менеджмент означає використання техніки максимізації доходу при одночасному обмеженні або мінімізації втрат
Ризик як невизначеність	Схожість з поняттям як імовірнісний розподіл можливих результатів (позитивних і негативних). У рамках зазначеної концепції ризик – міра невідповідності між різними результатами рішень, які оцінюються через їх корисність, шкідливість, а також ефективність за критеріями відповідності обраним орієнтирам. Така концепція використовується в теорії прийняття рішень в умовах невизначеності і теорії ігор.

На основі цієї таблиці, можна сказати, що проблема управління ризиками в діяльності компаній є постійною, особливо в умовах нестабільності в країні, тому важливим інструментом є досягнення економічних цілей та бажаного результату. Багаторічний досвід економічного розвитку багатьох сучасних розвинених країн дозволяє побачити, що будь-яке ігнорування та заниження ризику при розробці нової економічної стратегії перешкоджає розвитку суспільства в цілому, створює застій в економічній системі та гальмує науково-технічний прогрес. Тому на практиці найголовніше - це надійно та швидко виявити ризики, що виникають на підприємстві.

Загалом у сучасній літературі виокремлюють п'ять основних сфер ризику діяльності підприємства:

- безризикова, коли підприємства, що виконують операцію, нічим не ризикують і отримують принаймні приблизний прибуток;
- мінімального ризику – підприємство ризикує лише покрити всі витрати в несприятливих умовах, а в сприятливих - отримати прибуток, менший за прогнозований;

- критичного ризику – підприємство ризикує не отримати прибуток;
- катастрофічного ризику – через такий ризик підприємство збанкрутує.

Існують такі методи управління ризиками для запобігання можливим втратам: активний, пасивний та адаптивний. Адаптивний метод полягає в максимальному використанні інформації на підприємстві та використанні всіх засобів для мінімізації ризиків. Пасивний підхід полягає у вживанні заходів після настання ризику. Іншими словами, керівництво буде спрямовувати дії на виявлення збитків та компенсувати наслідки, щоб уникнути впливу на подальші події. Адаптивний метод включає вибір альтернатив, тобто адаптацію підприємства до ситуації. Застосовуючи цей метод, керівництво компанії реагує на зміни в навколишньому середовищі [4, с. 134].

Основним напрямком вдосконалення системи управління підприємством є розробка та впровадження активного управління на основі систем та ситуаційних методів. Концептуальна основа активного управління базується на ідеї прийняття рішень щодо майбутніх прогнозів та запобігання можливим негативним наслідкам. Метою активного управління є розробка рішень, що забезпечують найвищу ефективність виробництва. Головним завданням цього управління є реалізація стійкого функціонування та цілеспрямованого розвитку підприємства шляхом оптимального розподілу ресурсів та використання виробничого потенціалу.

Принципи системного підходу застосовуються до управління, оскільки підприємство вважається відкритою системою, яке активно взаємодіє із зовнішнім середовищем. Це означає, що активний менеджмент передбачає не лише врахування єдності та взаємодії внутрішніх елементів компанії, але й приділяє увагу ставленню підприємства до зовнішнього середовища, яке в певний момент відіграє життєво важливу роль майже в діяльності кожної компанії. Крім того, в управлінні слід використовувати ситуативні методи. Цей підхід заснований на тому, що загальна організація підприємства є відповіддю на зовнішні дії. Особливість ситуації в поточний період є надзвичайно важливою.

Спроби адаптувати економічну діяльність підприємства до невизначеності передбачають свідоме управління ризиками. Рішення керівництва зазвичай визначають як спосіб обрати міру для досягнення певної мети за конкретних обставин, враховуючи існуючі фактори ризику або вже безпосередні ризики. Це головний фактор впливу системи контролю на управління. Стратегія управління повинна базуватися на наукових та обґрунтованих прогнозах можливих наслідків, а також на визначенні джерел та умов найсерйозніших потенційних ризиків.

Передумовою ризику є наявність невизначеності та прийняття рішень на підприємстві. Приймаючи рішення, мається два варіанти вибору - ризик та надійність, які гарантують збереження отриманих результатів, тому ризики можна класифікувати за різними факторами. Тому необхідно мати можливість чітко класифікувати ризики промислових підприємств у процесі діяльності. (рис. 1.1).

Також доцільно розглянути класифікацію ризиків за сферою походження (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Класифікація ризиків підприємств за сферою походження

Комерційні	Торговельні
	Транспортні
	Маркетингові
Правові	Екологічні
	Персональні
	Невиконання договорів
Виробничі	Сфери виробництва
	Сфери забезпечення
	Кадрові
Організаційно-управлінські	Некомпетентності
	Недбалості
Фінансові	Інфляційні
	Інвестиційні
	Відсоткові
	Кредитні
	Ліквідності
	Валютні

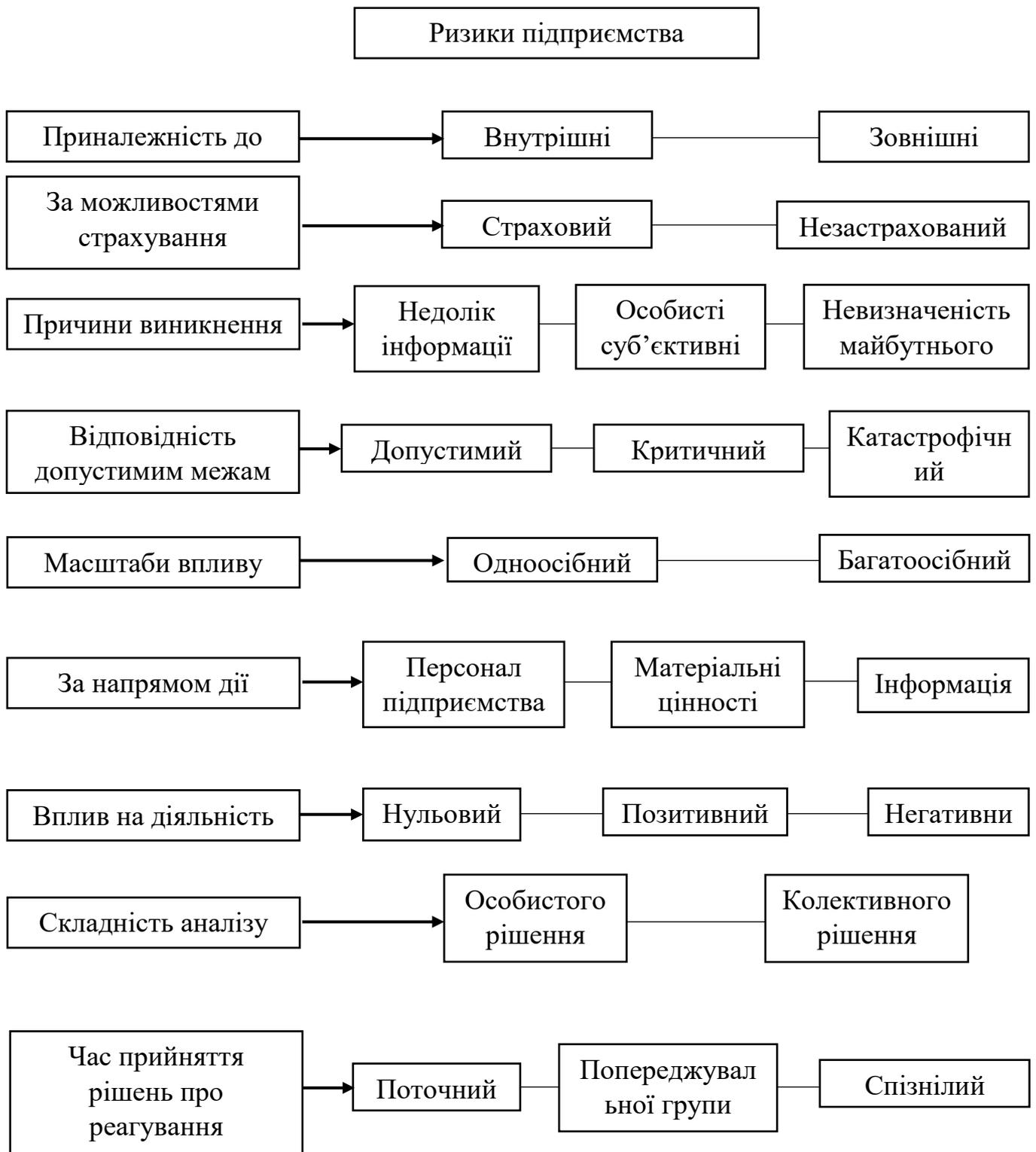

Рисунок 1.1 – Класифікація ризиків у діяльності підприємства

Зупинимось на характеристиках певних видів ризиків. Отже, валютний ризик - це втрата доходу внаслідок зміни курсу валют. Цей ризик виникає, коли компанія займається зовнішньоекономічною діяльністю, а саме: імпортом сировини, товарів, матеріалів та іншої продукції, необхідної для виробничого

процесу, та експортом готової продукції іноземним споживачам. Фінансовий ризик описує ризики, що супроводжують фінансову діяльність підприємства, та формують загальну концепцію портфеля ризиків підприємства. Ризик процентних ставок - це непередбачена зміна ринкових процентних ставок. Основною причиною такої ситуації є зміна ринкових умов під впливом державного регулювання. Інфляційний ризик відображає можливість знецінення реальної вартості капіталу та очікуваних доходів від фінансових операцій внаслідок інфляції. Інвестиційний ризик свідчить про можливість фінансових втрат під час здійснення інвестиційної діяльності на підприємстві. Ціновий ризик - вид ризику, з яким підприємство може зіткнутися під час господарської операції, що характеризується можливістю фінансових збитків компанії, пов'язаних із зміною індексів цін на активи.

Коли підприємство вирішує вкласти тимчасово вільні кошти у виробництво нового виду продукції, виникають інноваційні ризики, і навряд чи цей товар знайде очікуваний попит на ринку. Як правило, такий тип ризику виникає при впровадженні виробничих методів, які дешевші за ті, що вже використовуються для забезпечення виробництва нової продукції.

Слід зазначити, що перелік ризиків у діяльності підприємств неповний, оскільки підприємство повинно враховувати: ризики стихійного лиха, ризики злочинності, ризики прострочення розрахунків та операцій з готівкою тощо. Однак підприємства не враховують всі види ризиків у своїй діяльності, а також не можуть визначити можливі наслідки їх впливу. Тому доцільно розглянути можливі негативні наслідки певних видів ризиків діяльності підприємства (табл. 1.3).

Таблиця 1.3 – Вплив ризиків на результати діяльності підприємств

Вид ризику	Вплив ризику на очікуваний прибуток підприємства
Фінансово-економічні ризики	
Змінність попиту споживачів	Скорочення попиту внаслідок зростанням цін
Формування альтернативних видів продукції	Зменшення попиту на окремі види продукції
Корегування цін для конкурентів	Підвищення та зменшення цін

Зростання обсягів виробництва продукції у конкурентів	Зменшення обсягів продажу окремих видів товарів
Підвищення ставок податків	Скорочення прибутку
Попит та спроможність споживачів до купівлі товарів	Зменшення обсягів продажу продукції
Підвищення цін на матеріали	Зростання цін та зменшення доходу
Зростання залежності від постачання окремих видів товарів	
Нестача оборотних коштів	Зростання заборгованості за кредитами
Соціальні ризики	Підвищення розміру невиробничих витрат
Інфраструктура країни	
Погіршення рівня кваліфікації кадрів	Зростання браку під час виробництва продукції
Зменшення рівня заробітної плати	Звільнення працівників, погіршення продуктивності
Ускладнення процесу набору висококваліфікованих кадрів	Зростання затрат на комплектування

Якщо підприємство хоче ефективно працювати, воно не повинно намагатися уникати ризиків, а знаходити методи управління ризиками, оцінки ризиків і знаходити шляхи їх подолання. Тому, якщо підприємство хоче адаптуватися до змінних ризиків, воно має пристосовуватися до змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі. Для збереження ринкових позицій, підприємство повинно ефективно мінімізувати ризики підприємства за допомогою методів оцінки ризиків.

1.2. Методичні підходи до оцінювання підприємницького ризику

Для того, щоб підприємство працювало ефективно, необхідно постійно вивчати ринок, оцінювати ризики певних подій, з якими стикаються підприємці в процесі діяльності, та визначати найкращий напрямок дій на основі оцінки. Треба приділити велику увагу методам оцінки підприємницького ризику, оскільки правильність оцінки ризику безпосередньо впливає на результати діяльності підприємства, розмір можливих збитків або очікуваний прибуток.

Аналіз ризиків - це робота з виявлення потенційних факторів ризику на підприємстві, та оцінки їх важливості для розробки методів мінімізації ризиків або їх зменшення пов'язаних з несприятливими наслідками. Більшість досліджень аналізу ризиків належать американським вченим. Західна Європа також проводила дослідження в цій галузі. Тим часом у нашій країні в галузі техніки та природничих галузях відбувалися дослідження для аналізу ризиків. Оскільки ризик раніше розглядався як закордонне поняття, цілеспрямованих досліджень у цій галузі вже давно не проводилось, і за кордоном було сформовано галузь знань, що спеціалізується на дослідженні ризиків. У сучасній практиці аналіз ризиків проводився лише нещодавно. Водночас українським експертам потрібно зосередитись на накопиченому міжнародному досвіді та надійній теоретичній основі. Аналіз ризиків в кінцевому рахунку повинен сприяти підвищенню ефективності роботи підприємства. Аналіз ризиків поділяється на якісний та кількісний, які тісно пов'язані між собою.

Якісний аналіз передбачає визначення факторів та меж ризику, виявлення всіх можливих ризиків, пов'язаних із здійсненням певного рішення. Виконання якісного аналізу є досить складним процесом, який вимагає від аналітика міцних знань та практичного досвіду в галузі економічної теорії, бізнесу, фінансів та багатьох конкретних галузей знань.

На рисунку 1.2 наведена послідовність проведення якісного аналізу ризику.

Кількісний аналіз ризику, або кількісна оцінка розміру окремих ризиків та загальних ризиків є складнішим питанням. Підприємець завжди повинні намагатися враховувати потенційні ризики та вживати заходів для зменшення їх темпів та компенсації можливих втрат. У цьому суть управління ризиками. Результати кількісної оцінки ризику є основою для прийняття або відмови від рішень щодо ризику, вибору найбільш безпечних варіантів прийняття рішень та формулювання необхідних заходів для зменшення ризиків.

Рисунок 1.2 – Послідовність проведення якісного аналізу ризику

З цією метою використовується специфічна система показників рівня економічного ризику. Використовувані показники можуть варіюватися залежно від виду діяльності, типу ризику та організаційного рівня системи управління ризиками на підприємстві.

Кількісне вимірювання ризику, як правило, ґрунтується на оцінці ймовірності конкретної події ризику, ступеня збитків, які можуть бути спричинені рішенням про ризик, або мінливості значення результату рішення. Кількісні показники ризику поділяються на абсолютні та відносні. Ці два тісно пов'язані між собою і можуть бути визначені об'єктивними або суб'єктивними методами.

Об'єктивний метод оцінки ризику застосовується для ситуацій, коли на основі статистичних даних або комп'ютерних моделювань можна спостерігати певну кількість невизначених параметрів і можна визначити частоту ситуацій, що вважаються близькими до ймовірності.

Якщо подія не відбувається або відбувається дуже рідко, а її реалізація можлива лише в майбутньому, використовують суб'єктивний метод, заснований на суб'єктивних оцінках та критеріях, заснованих на різних припущеннях.

Методи оцінювання ризику об'єднують у чотири групи (табл.1.4)

Таблиця 1.4 – Методи оцінювання ризику

Статистичні	Застосовуються лише за наявності достатньо великого обсягу статистичної інформації для отримання точної кількісної величини рівня ризику
Експертні	Дають змогу визначити рівень ризику в тому разі, коли відсутня необхідна інформація для здійснення розрахунків або порівняння, ґрунтуються на опитуванні кваліфікованих спеціалістів з наступною статистичною обробкою результатів цього опитування
Розрахунково - аналітичні	Призначені для розрахунку відносно точного кількісного вираження рівня ризику на основі внутрішньої інформаційної бази самого підприємства
Аналогові	Дають змогу оцінити рівень ризику по окремих операціях на основі порівняння з аналогічними, вже багаторазово здійснюваними операціями

Статистичний метод полягає у вивченні статистичних даних про збитки та прибуток конкретного або подібного підприємства, щоб визначити ймовірність настання події та визначити величину ризику. Ймовірність відноситься до здатності досягти певного результату.

Величина ризику вимірюється двома показниками: середнім очікуваним значенням та мінливістю можливого результату. Середнє очікуване значення виражається як середньозважене значення всіх можливих результатів $E(x)$, де ймовірність кожного результату A , використовується як частота чи вага, що відповідає значенням X .

У загальному вигляді це можна записати так:

$$E(x) = A_1X_1 + A_2X_2 + \dots + A_nX_n. \quad (1)$$

Середнє значення є кількісною характеристикою та не може бути прийняте на користь будь-якого варіанту. Для остаточного рішення необхідно виміряти обсяг або мінливість показників, тобто визначити мінливість можливого результату. Особливий інтерес представляє кількісна оцінка економічного ризику з використанням методів математичної статистики. Головні інструменти цього методу оцінювання: імовірність появи випадкової величини (P_i); математичне очікування (M) чи середнє значення (X) досліджуваної випадкової величини (наслідків якої-небудь дії, наприклад доходу, прибутку); дисперсія ($D = \sigma^2$) стандартне (середньоквадратичне) відхилення (σ); коефіцієнт варіації (v); розподіл імовірності досліджуваної випадкової величини.

Для прийняття рішення потрібно знати величину (ступінь) ризику, що вимірюється двома критеріями:

- 1) середнє очікуване значення (математичне очікування);
- 2) коливання (мінливість) можливого результату. Середнє очікуване значення ($X = M$) – це середньозважене значення величини події, що пов'язана з невизначеною ситуацією:

$$M = X = \sum_{i=1}^n X_i P_i \quad (2)$$

де X_i —значення випадкової величини.

Середнє очікуване значення вимірює результат, який ми очікуємо в середньому. Середня величина (X) являє собою узагальнену кількісну характеристику і не дозволяє прийняти рішення на користь якого-небудь варіанту. Однак для прийняття рішення необхідно так само виміряти коливання показників, тобто визначити міру мінливості можливого результату. Коливання можливого результату являє собою міру відхилення очікуваного значення від середньої величини. Для цього на практиці звичайно застосовують два близько пов'язані критерії: дисперсію і середньоквадратичне відхилення. Дисперсія — середнє зважене з квадратів відхилень дійсних результатів від середніх очікуваних.

$$D(X) = \sum p_i (x_i - X)^2 \quad (3)$$

Середньоквадратичне відхилення — це корінь квадратний з дисперсії. Він є іменованою величиною і вказується в тих самих одиницях, у яких вимірюється ознака, що варіює:

$$\sigma = \sqrt{D(X)} \quad (4)$$

Дисперсія і середньоквадратичне відхилення служать мірами абсолютного коливання і вимірюються в тих же фізичних одиницях, у яких вимірюється ознака, що варіює. Для аналізу звичайно використовується коефіцієнт варіації, який являє собою відношення середньоквадратичного відхилення до середньої арифметичної і показує міру відхилення отриманих знань:

$$y = \sigma/M \quad \text{чи} \quad y = X/\sigma \quad (5)$$

Коефіцієнт варіації – відносна величина. Тому на його розмір не впливають абсолютні значення досліджуваного показника. Коефіцієнт варіації може змінюватися від 0 до 100%. Чим більший коефіцієнт, тим сильніше коливання. В економічній статистиці встановлена така оцінка різних значень коефіцієнта варіації: до 10% – слабе коливання; до 10–25% – помірне; понад 25% – високе. Відповідно, чим вище коливання, тим більший ризик.

Перевага статистичного методу полягає в тому, що математичний розрахунок простий, але очевидним недоліком є те, що він вимагає великої кількості вихідних даних, оскільки чим більше вихідних даних, тим точніше розрахунок. Використовуючи статистичні методи оцінки ризику, можна не лише оцінити ризик конкретної операції, але й підприємство протягом певного періоду часу.

Якщо підприємство не має необхідної інформації для використання економічних та статистичних методів для розрахунків, воно буде використовувати експертні методи, які оцінюють рівень фінансового ризику. Ці методи засновані на опитуванні кваліфікованих фахівців з подальшою

математичною обробкою результатів опитування. У процесі традиційних професійних процедур вирішується такий комплекс завдань:

- прогнозування можливого розвитку подій; виявлення причин та джерел ризику, оцінка ймовірності настання ризикованої події;
- аналіз результатів досліджень інших експертів;
- розробка сценаріїв зменшення ризику.

Останнім часом у практиці управління ризиками часто застосовуються методи групової перевірки: консультації, зустрічі, закриті дискусії та «мозковий штурм». Дослідження показали, що в процесі індивідуальної перевірки, колективні методи дають на 70% ідей більше, ніж ідей, отриманих від того самого професіонала. Незалежно від форми експертної програми, всі професійні методи засновані на оцінці окремих факторів ризику та визначенні їх частки.

Метод експертної оцінки базується на короткому висновку експерта про ймовірність ризику. Беруться до уваги інтуїтивні характеристики на основі знань та досвіду кожного експерта. Професійний метод дозволяє швидко отримати інформацію, необхідну для прийняття управлінських рішень, не витрачаючи занадто багато часу та зусиль. Для оцінки узгодженості експерти зазвичай використовують коефіцієнт відповідності, значення якого вказує на достовірність оцінки. Методи експертних оцінок представлені на рисунку 1.3.

Метод комісії базується у виробленні найкращого варіанту досягнення поставленої мети, розробленого експертами з урахуванням усіх пропозицій та ідей, висловлених на засіданні.

Метою методу Дельфі є вдосконалення групового підходу до вирішення проблеми прогнозування, оцінка шляхом взаємної критики поглядів окремих експертів, висловлених без безпосереднього контакту між ними, та збереження анонімності думок чи аргументів на їх захист.

В одному варіанті здійснення методу, безпосереднє обговорення замінюється обміном інформацією за допомогою спеціально розроблених анкет. Також можуть бути використані спеціальні методи комп'ютерного опитування.

Рисунок 1.3 – Методи експертних оцінок

Відповідно до методу Дельфі, учасників просять висловити свої думки, обґрунтувати їх, отримати нову та оновлену інформацію про думки, висловлені в кожному наступному турі опитувань, які обчислюються шляхом збігу думок на попередніх етапах роботи. Цей процес триває до тих пір, поки учасники не досягнуть повної згоди. Після проведених опитувань записуються думки, які не збігаються.

Для оцінки узгодженості висновків експертів найчастіше використовується коефіцієнт узгодженості, значення якого дозволяє робити висновки щодо достовірності оцінки.

Коефіцієнт конкордації визначають за формулою:

$$W = \frac{\sigma_{\Phi}^2}{\sigma_{max}^2} = \frac{\sum_{j=1}^m \left\{ a_j - \frac{1}{2} n * (m+1) \right\}^2}{\frac{1}{12} n^2 * m * (m^2 - 1)} \quad (6)$$

де σ_{Φ}^2 - фактична дисперсія підсумкових (впорядкованих) оцінок, даних експертами;

σ_{max}^2 - дисперсія підсумкових (впорядкованих) оцінок за умови, що думки експертів цілком збігаються;

a_i - сумарна оцінка, одержана об'єктом;

m - кількість досліджуваних об'єктів;

n - кількість експертів.

Метод аналізу доцільності витрат зосереджений на виявленні потенційних сфер ризику та спрямований на мінімізацію розміру ризикового капіталу. Для цього стан за кожним з елементів витрат поділяється на області ризику (табл. 1.5), що являють собою зону загальних втрат, у межах яких конкретні втрати не перевищують граничного значення встановленого рівня ризику:

- область абсолютної стійкості;
- область нормальної стійкості;
- область нестійкого стану;
- область критичного стану;
- область кризового стану.

Таблиця 1.5 – Області ризику

Область діяльності фірми	Абсолютної стійкості	Нормальної стійкості	Нестійкий стан	Критичний стан	Кризовий стан
Області ризику	Безризикова область	Область мінімального ризику	Область підвищеного ризику	Область критичного ризику	Область недопустимого ризику
Максимальні втрати	Повна відсутність втрат	Чистий прибуток	Розрахунковий прибуток	Валовий прибуток	Виручка від реалізації і майно фірми
Ступінь ризику	0	0-25	25-50	50-75	75-100

Метод аналізу чутливості. Завдання методу аналізу чутливості полягає в кількісній оцінці змін ефективності проекту з певними змінами певних параметрів. Найбільш ризикованими параметрами будуть ті, значення яких найбільше варіюються за невеликими коливаннями значення показника ефективності. Це пов'язано з тим, що можуть бути незначні коливання в значеннях параметрів проекту (зниження цін на продукцію, зростання цін на сировину, падіння попиту тощо).

Отже, проект повинен підтримувати свою ефективність, коли відбуваються такі шкідливі зміни. За допомогою методів аналізу чутливості можна оцінити доступність цього виду запасів та визначити, які параметри мають найбільший вплив на ефективність проекту.

Таким чином, суть даного методу полягає у вимірюванні чутливості основних результуючих показників проекту (*NPV* або *IRR*) до зміни тієї чи іншої змінної величини.

Як показник чутливості проекту до зміни тих чи інших змінних використовують показник еластичності чистої теперішньої вартості (*NPV*), який обчислюється за формулою:

$$\text{Еластичність } NPV = \frac{\text{Процентна зміна } NPV}{\text{Процентна зміна змінної}} \quad (7)$$

Як ми знаємо, існує зворотна залежність між вартістю реалізації інвестиційних проектів та показниками ефективності. Це означає, що збільшення витрат на заробітну плату призведе до зменшення чистої теперішньої вартості. Отже, чисельник у нашій формулі буде від'ємним, а знаменник - позитивним, що призведе до від'ємного коефіцієнта еластичності. І навпаки, у разі зменшення заробітної плати чисельник буде додатним, а знаменник - негативним, що знову дасть нам від'ємний коефіцієнт.

Фахівці розробили правило ігнорувати негативний знак і звертати увагу лише на абсолютне значення еластичності. Тому ми не будемо звертати увагу на негативне значення коефіцієнта в майбутньому, а приймемо лише його абсолютне значення. У табл. 1.6 представлені основні характеристики факторної еластичності показників ефективності інвестиційного проекту.

Таблиця 1.6 – Факторна еластичність показників ефективності проекту

Величина коефіцієнта еластичності <i>NPV</i>	Термінологія	Пояснення термінів	Вплив фактора на ризик проекту
Більше або дорівнює одиниці $E_{NPV} \geq 1$	Еластичний $E_{NPV} > 1$ Одинична еластичність і $E_{NPV} = 1$	Процентна зміна факторного показника менша за відносну зміну показника чистої теперішньої вартості	Небезпечний фактор проекту

Менше одиниці $E_{NPV} < 1$	Нееластичний $E_{NPV} < 1$	Процентна зміна факторного показника перевищує або дорівнює відносній зміні показника чистої теперішньої вартості	Менш небезпечний фактор проекту
--------------------------------	-------------------------------	---	---------------------------------

Розрахунок еластичності внутрішньої норми рентабельності і чистої теперішньої вартості можна виконати за формулами:

$$E_{IRR}^i = \frac{(IRR_1 - IRR_2)}{(IRR_1 + IRR_2)/2} \bigg/ \frac{(F_1^i - F_2^i)}{(F_1^i + F_2^i)/2} \quad (7)$$

$$E_{NPV}^i = \frac{(NPV_1 - NPV_2)}{(NPV_1 + NPV_2)/2} \bigg/ \frac{(F_1^i - F_2^i)}{(F_1^i + F_2^i)/2}, \quad (8)$$

де E_{IRR}^i — еластичність внутрішньої норми дохідності за i -м фактором;

E_{NPV}^i — еластичність чистої теперішньої вартості за i -м фактором;

F_1^i — первісне значення i -го фактора;

F_2^i — кінцеве значення i -го фактора.

1.3. Заходи що до зниження підприємницьких ризиків

Управління ризиками - предмет, який вивчається багатьма вченими як в Україні так і за кордоном. Серед зарубіжних авторів, увага приділяється дослідженню природи ризиків та визначенню факторів та причин їх виникнення. Увага вітчизняних дослідників в основному приділяється класифікації ризиків. Більша частина роботи присвячена методам та прийомам аналізу та оцінки ризиків, а метод створення єдиної системи управління ризиками представлений частично. Однак відсутність єдиної комплексної системи управління ризиками є одним із важливих факторів, що впливає на погану роботу всього підприємства.

Сучасні концепції базуються на тому, що успіх будь-якого підприємства залежить не тільки від раціональної організації виробництва. Для швидкої

адаптації до постійно мінливих умов важливо створити на підприємстві ефективну систему управління.

Обираючи стратегію та тактику управління ризиком, підприємець повинен дотримуватись таких основних принципів:

- недоцільно ризикувати більшим заради меншого;
- недоцільно ризикувати більше, ніж це дозволяють власні засоби;
- необхідно заздалегідь піклуватися (здійснювати прогноз) відносно можливих (імовірних) наслідків ризику.

Управління ризиком реалізується як підсистема у функціональній структурі підприємства, основні елементи наведені у таблиці 1.7.

Таблиця 1.7 – Основні елементи управління ризиком

Назва	Визначення
Об'єкти управління	У внутрішньому та зовнішньому середовищах. До числа перших відносяться фінансово-господарські операції, технології, процеси, виробничі ресурси, інформація та комунікації. До числа других – діяльність партнерів, контрагентів, постачальників, споживачів та клієнтів, а також політичні, економічні, соціальні процеси у макро- та транснаціональному середовищах
Суб'єкти управління	Працівники, посадові особи, відділи (відокремлені підрозділи), консалтингові підприємства, яким надано обов'язки та повноваження для моніторингу, виявлення, ідентифікації та дослідження ризиків, їх впливу на ЗЕД, а також розробки заходів з попередження та подолання їх впливу на ефективність фінансово-господарської діяльності підприємства в цілому
Засоби управління	Сукупність принципів, процедур, методів попередження несприятливих подій у операційній, фінансовій та інвестиційній діяльності підприємства сукупність принципів, процедур, методів попередження несприятливих подій у операційній, фінансовій та інвестиційній діяльності підприємства в ЗЕ сегмент
Індикатори ризику	Система ключових показників, які характеризують рівень ризику фінансово господарської діяльності у ЗЕ сегменті

Проаналізувавши таблицю 1.7 можна сказати, що зусилля керівництва суб'єкта господарювання мають спрямовуватися на те, щоб хоча б частково

мінімізувати, компенсувати, попередити негативний вплив несприятливих чинників [6]. Узагальнено процес управління ризиком представлено у вигляді схеми на рисунку 1.4.

В результаті ґрунтового якісного та кількісного аналізу підприємство, спираючись на отримані дані, обирає один із засобів управління ризиком. Розглянемо такі засоби управління ризиком як: уникнення ризику; страхування; створення резервів.

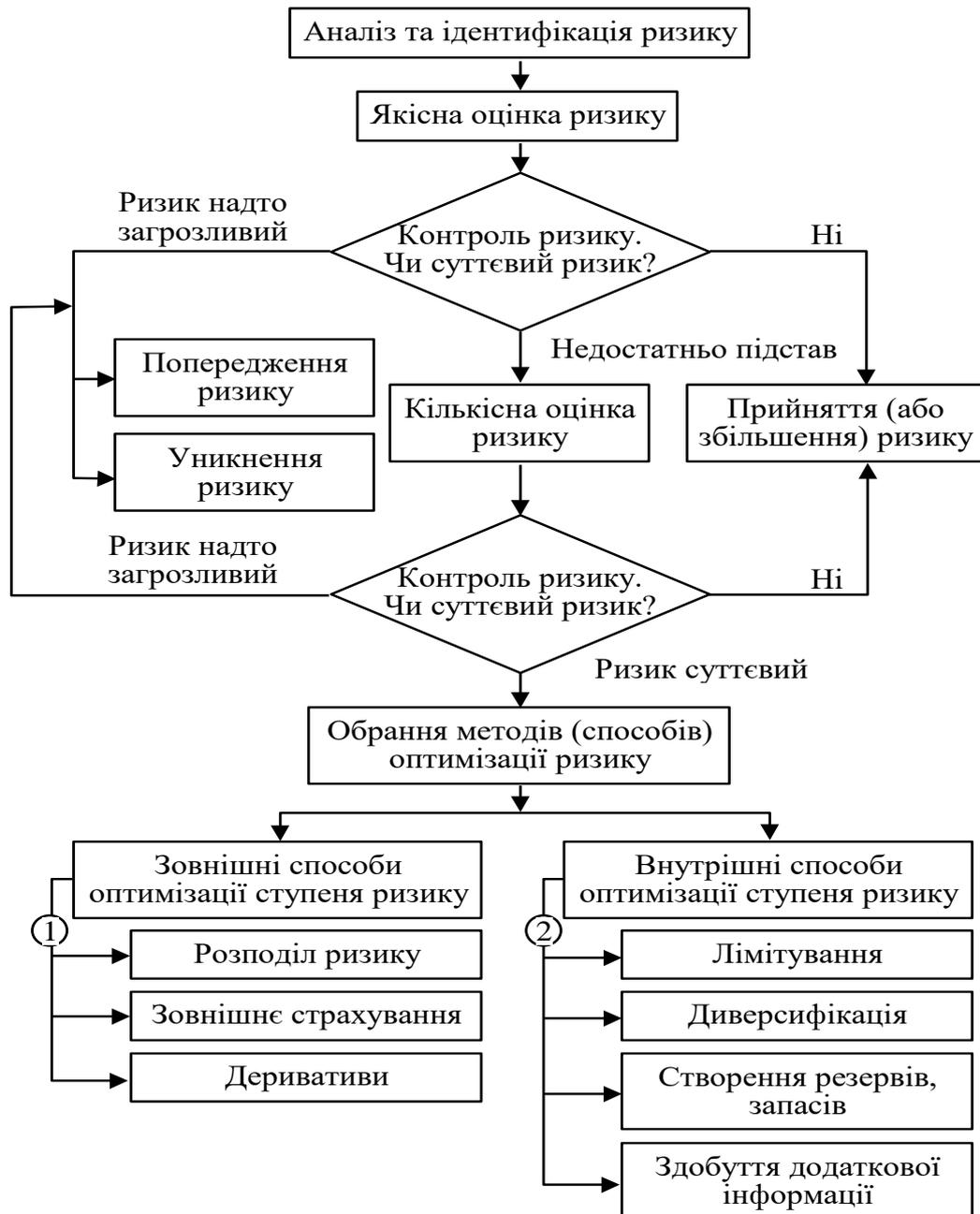

Рисунок 1.4 – Узагальнена схема процесу управління ризиком

Уникнення ризику означає відмову від здійснення заходів, пов'язаних з ризиком. Такі рішення приймаються, якщо воно не відповідає принципам

управління ризиками. Наприклад: рівень можливої втрати та додаткові витрати, пов'язані зі зменшенням ризику або передачею ризику іншій особі, є неприйнятними для підприємця; рівень можливих втрат значно перевищує очікуваний прибуток. Уникнення ризиків - це найпростіший напрямок у системі управління ризиками. Це повністю дозволяє уникнути можливих втрат та невизначеності. Однак уникнення ризику означає відмову від прибутку. Тому, якщо відмовитись від заходів, пов'язаних з ризиком, підприємство зазнає збитків через невикористані можливості. Наприклад: відмова від створення іноземних дочірніх компаній може уникнути валютних (операційних) ризиків.

Страхування. На сьогоднішній день витрати на страхування підприємств у розвинутих промислових країнах варіюють від 1 до 20% обсягу щорічних продаж залежно від галузі, місцезнаходження фірми тощо.

Підприємство може передати на утримання страховій компанії такі види ризиків:

- ризик пошкодження або знищення майна внаслідок пожежі, стихійного лиха, технологічної аварії;
- ризик повної або часткової втрати працездатності співробітником підприємства під час виконання службових обов'язків внаслідок нещасного випадку;
- ризик, пов'язаний з необхідністю відшкодування збитків, що їх зазнала третя особа внаслідок певних з боку підприємства, його співробітників, а також ризик збитків, спричинених даному підприємству некваліфікованими діями його співробітників;
- фінансово-комерційні ризики, які можуть реалізуватися у вигляді недоотримання прибутку, збільшення періоду кругообігу коштів тощо в результаті дії зовнішніх непередбачуваних чинників.

Страховик виплатить компенсацію завдяки замкненому перерозподілу грошової форми вартості між учасниками страхування - юридичними та фізичними особами, які піддаються тому ж виду ризику. Відносини щодо страхових виплат є імовірнісними, оскільки заздалегідь невідомо, коли настане страховий випадок, яка його сила буде і на кого застрахований це вплине.

Слід зазначити, що страхування компенсує деякі збитки грошовими коштами, а не повертає товарно-матеріальні запаси, а отже, не може повністю виключити ризик затримки процесу відтворення. У той же час, як частина профілактичної функції страхування, ймовірність ризику може зменшитися, наприклад, внаслідок встановлення страховиком протипожежного обладнання на підприємстві, яке страхує майно. Застосовуючи систему знижок до страхової премії, страховик може заохотити клієнта до необхідних дій, щоб можливо було підтримувати його на певному рівні. Інформація, отримана потенційним страхувальником під час оцінки ризику страховика, може бути використана для прийняття подальших рішень щодо управління ризиками.

Створення запасів для покриття ймовірних витрат у майбутньому також є способом внутрішнього обмеження ризику, різновидом самострахування. Це дозволяє швидко усунути тимчасові ускладнення у виробничій, фінансовій та комерційній діяльності.

Створення власних грошових або товарно-матеріальних запасів є альтернативою страхуванню і доцільно використовувати тоді, коли вартість майна, яке зазнає певних ризиків, мале порівняно з майновими та фінансовими параметрами усього проекту. Самострахування шляхом резервування коштів може також застосовуватися до одного і того ж обладнання, активів компанії, коли ймовірність збитків низька. Наприклад: транснаціональні нафтові компанії, які володіють сотнями танкерів, самострахуються, оскільки втрата одного танкера на рік буде коштувати компанії менше, ніж сплата страхових внесків для всіх танкерів.

В постійно мінливому та висококонкурентному середовищі системи управління повинні базуватися на гнучких рішеннях. Зрештою, коли зовнішнє середовище швидко змінюється, лише прийняття рішень на основі минулого досвіду призведе до недостатнього аналізу та роздумів, що призведе до величезної втрати прибутку. Ось чому основним напрямком вдосконалення системи корпоративного управління є розробка та впровадження активного управління на основі систем та ситуаційних методів. Концептуальна основа активного управління базується на ідеї прогнозування майбутніх рішень та

запобігання потенційним негативним наслідкам. Метою активного управління є розробка рішень, що забезпечують найвищу ефективність виробництва. Головним завданням цього управління є реалізація стійкого функціонування та цілеспрямованого розвитку підприємства шляхом оптимального розподілу ресурсів та використання виробничого потенціалу.

Принцип використання системного підходу в управлінні полягає в тому, що підприємство розглядається як відкрита система, яка активно взаємодіє із зовнішнім середовищем. Іншими словами, управління підприємством не тільки враховує єдність та взаємодію внутрішніх елементів підприємства, але також надає великого значення взаємозв'язкам між підприємством та зовнішнім середовищем, а іноді відіграє вирішальну роль у діяльності майже кожного підприємства.

Управління ризиками - один із найважливіших процесів управління в сучасних умовах, являє собою специфічний та незалежний процес управління, який відіграє допоміжну роль у системі управління підприємством. Це особливо важливо в умовах нестабільної економіки, тому нехтування або несистематичне здійснення функцій управління ризиками може негативно позначитися на результатах роботи всього підприємства. Управління ризиками включає стратегію та тактику.

Стратегія управління ризиками - напрямок і метод координації фондів відповідно до стратегії досягнення мети, яка задовольняє набір правил та обмежень для прийняття рішень. Стратегія управління ризиками обирається керівниками підприємства відповідно до загальних цілей та особистих характеристик підприємства. Однак її важливість часто недооцінюється в практиці.

Головні принципи, якими слід керуватися при реалізації стратегії і тактики управління ризиками підприємства, систематизовано на рисунку 1.5 [3].

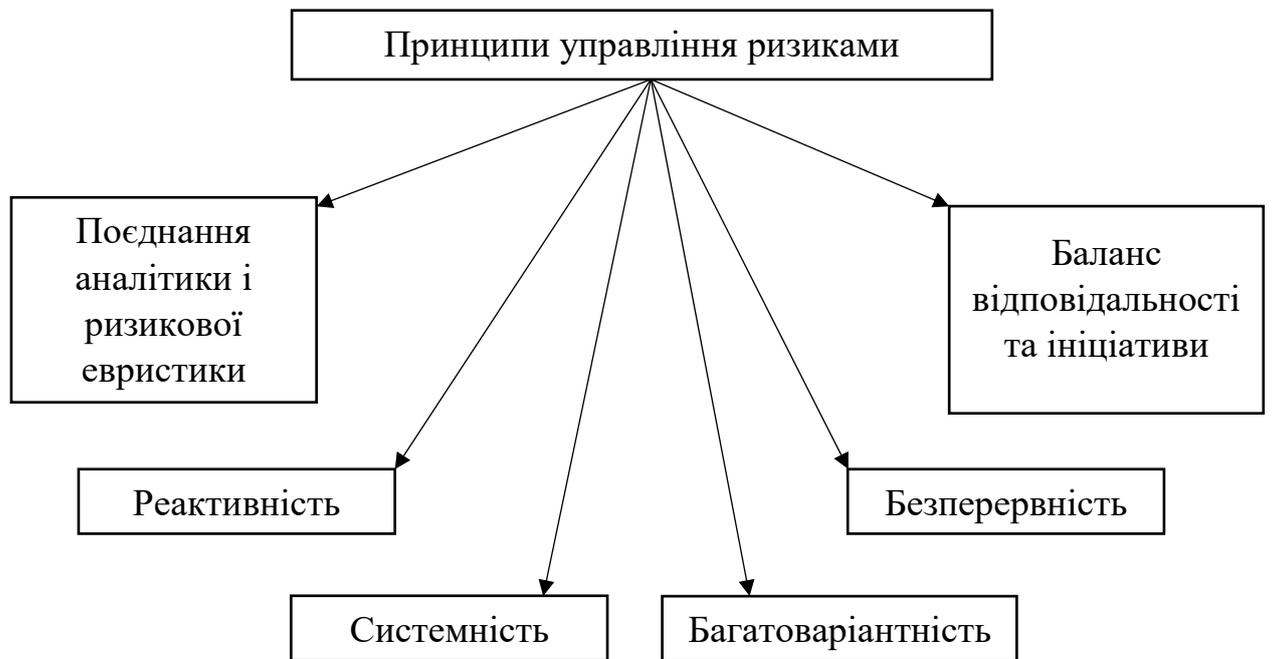

Рисунок 1.5 - Класифікація принципів управління ризиками в системі управління підприємством

Необхідність реалізації принципу системності пояснюється неможливістю ефективного управління ризиком без урахування внутрішніх і зовнішніх взаємозв'язків, під впливом яких здійснюється функціонування підприємства. Порухення цього принципу, відсутність єдиного процесу управління ризиком на підприємстві призводить до того, що реалізація окремих заходів, спрямованих на зниження негативного впливу фактору ризику, не дозволяє отримати системний ефект в результаті функціонування підприємства.

Принцип безперервності означає, що аналіз ризику і пошук методів зниження його негативних наслідків на підприємстві повинен вестися постійно. Необхідність його реалізації обумовлена тим, що епізодичні заходи не можуть сприяти підвищенню загальної економічної стійкості підприємства на ринку.

Впровадження принципу системності полягає в тому, що якщо не враховувати внутрішні та зовнішні відносини, що впливають на діяльність підприємства, неможливо здійснити ефективне управління ризиками. Якщо підприємство порушує цей принцип, це призводить до здійснення певних заходів, спрямованих на зменшення негативного впливу факторів ризику та неможливість отримати системний ефект.

Безперервність означає, що аналіз ризиків повинен проводитись постійно, потрібно шукати шляхи зменшення негативного впливу на компанію. Його необхідність у реалізації пов'язана з тим, що деякі конкретні заходи не допомагають поліпшити загальну економічну стабільність компанії на ринку.

Багатоваріантність пов'язана з пошуком альтернатив, це означає, що враховуються і альтернативні варіанти дій. Чіткий аналіз потенційних дій підприємства та набору варіантів зменшення негативного впливу ризиків, може зменшити вплив руйнівних факторів на підприємницьку діяльність.

Принцип реактивності означає необхідність адекватного та своєчасного реагування на зовнішні впливи. Сутність управління ризиком потребує елімінування впливу ризикових ситуацій і пристосування до безперервно мінливих умов діяльності підприємства.

Реактивність, цей принцип означає, що потрібно своєчасно та адекватно реагувати на зовнішні впливи. Характер управління ризиками вимагає усунення впливу ризикових ситуацій та адаптації до мінливих обставин підприємства.

Принцип поєднання аналітики і ризикової евристики полягає в тому, що він дуже важливий як аналітична підтримка управлінських рішень при управлінні ризиками та як евристичний метод прийняття рішень на підприємствах. Це пов'язано з тим, що в реальній економічній діяльності неможливо кількісно оцінити всі можливі наслідки управлінської поведінки та вибрати найкращий варіант з високим ступенем точності у всіх ситуаціях, пов'язаних з ризиками. Досвід та інтуїція дозволяють приймати рішення, коли кількісні розрахунки неможливі або непрактичні. Однак не можна зосередитись просто на інтуїтивному прийнятті рішень. Найкращий варіант - це інтегрований варіант, який поєднує в собі переваги аналітичної підтримки рішень щодо управління ризиками.

Баланс відповідальності та ініціативи відображає різні наслідки ініціативи та необхідність нести відповідальність за результати прийняття та реалізації рішень. Надмірні ризики повинні бути обмежені шляхом введення певних санкцій за нанесення збитку підприємству. Завдання пошуку балансу дуже складне і суб'єктивне. Але знайдені компроміси дозволяють забезпечити

найкращий режим ризикованої діяльності під час функціонування підприємства.

[3]

Процес управління ризиком пов'язаний з вирішенням певного переліку завдань, а саме: аналізом потенційних небезпек; зіставленням можливих втрат і доходів; вибором прийнятної альтернативи; здійсненням заходів, спрямованих на зменшення негативних наслідків небажаного розвитку подій.

Управління ризиками пов'язане з вирішенням конкретного переліку завдань, а саме: аналізу потенційних небезпек; порівняння можливих збитків та доходів; вибору прийнятних альтернатив; здійснення заходів, спрямованих на зменшення негативних наслідків несприятливого розвитку подій.

Цей можна представити у вигляді сукупності стандартних функцій управління. До функцій управління ризиком відносимо:

- планування, котре являє собою сукупність дій, спрямованих на постановку цілей і завдань, розробку шляхів їх досягнення. Цей процес передбачає прогнозування потенційних факторів ризику і визначення прийняттого рівня ризику;
- організацію - створення системи управління ризиком, визначення функцій і встановлення взаємозв'язків між управлінськими підрозділами;
- координацію - цілеспрямований вплив, який передбачає досягнення узгодженості роботи всіх ланок системи управління ризиком;
- контроль, який містить моніторинг обліку й аналізу інформації, зіставлення фактичною стану об'єкта управління з очікуваним, виявлення та оцінку розбіжностей між цими станами;
- регулювання, тобто вплив, спрямований на усунення істотних розбіжностей між фактичним і очікуваним станами, досягнення стійкості об'єкта в разі відхилення від заданих параметрів. Процес регулювання передбачає зміну рівня ризику при його відхиленні від очікуваної величини;
- стимулювання проявляється у спонуканні колективу підприємства до дій для забезпечення підвищення ефективності функціонування системи управління в цілому. У цьому аспекті дуже важливим є момент пошуку оптимального співвідношення між відповідальністю і ризиковою ініціативою.

Процес управління ризиком містить низку етапів. (Рис. 1.6)

Така послідовність найбільш повно відображає сутність процесу управління ризиком і містить вирішення завдань, спрямованих на досягнення основної мети управління ризиком – запобігти банкрутству підприємства і забезпечити отримання прибутку при найменших втратах [3].

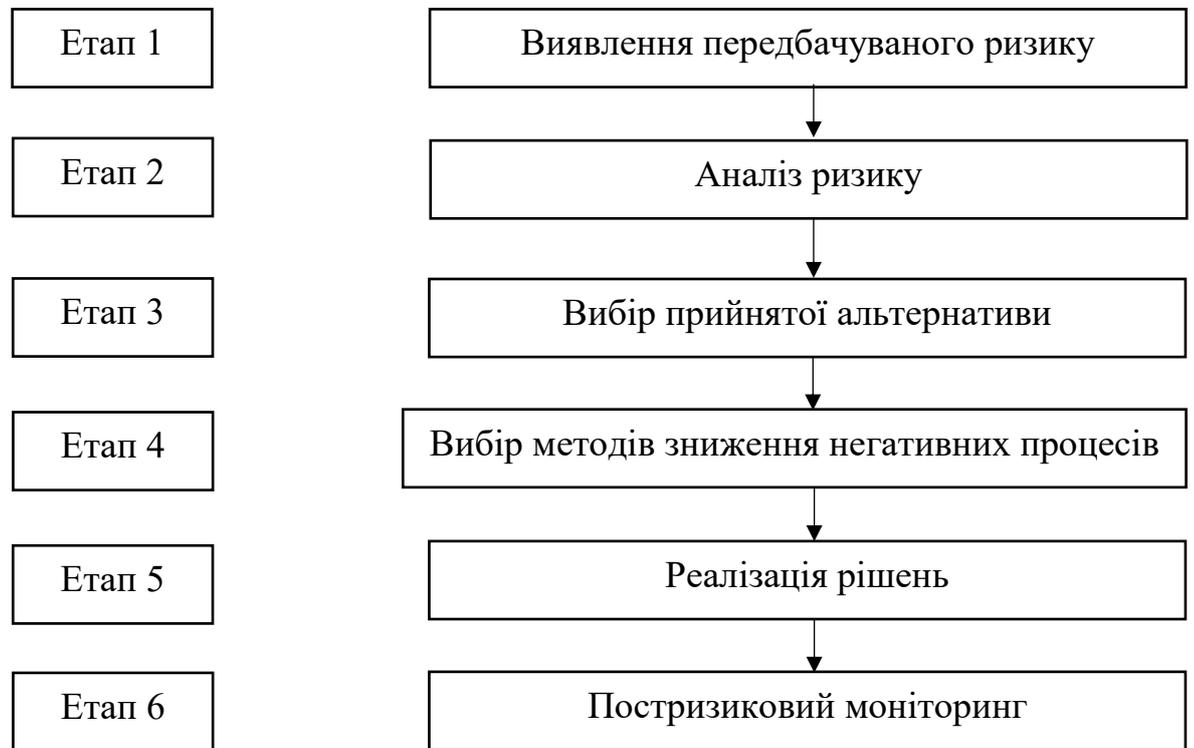

Рисунок 1.6 - Алгоритм процесу управління ризиком на підприємстві

Перший етап пов'язаний з з'ясуванням проблеми, і є відправною точкою для здійснення наступних етапів.

Другий етап необхідний для дослідження потенційних небезпек, пов'язаних із реалізацією управлінських рішень, може зменшити негативний вплив факторів ризику, навіть якщо аналіз проводиться лише на якісному рівні. Поглиблений кількісний аналіз може підвищити об'єктивність прийняття рішень та допомогти досягти основних цілей управління ризиками та кінцевої мети господарських операцій. Аналіз ризиків є основою для наступного етапу прийняття рішень. За результатами, підприємець обирає найкращі управлінські дії.

Приведення третього етапу є невід'ємною частиною. У процесі управління ризиками він набуває особливості, пов'язаної з невизначеністю результату та можливістю оцінити його ймовірність. Для цього потрібен спеціальний метод оцінки та вибору найкращого рішення, тому цей етап призначається окремому елементу процесу управління ризиками.

Четвертий етап необхідний, оскільки використання методів зменшення ризику може зменшити втрати ризикованих операцій. Після порівняння альтернатив, впроваджених на попередньому етапі, рекомендується переоцінити ризик і розглянути, як зменшити негативний вплив факторів ризику на підприємство.

Останній етап відіграє важливу роль, але вітчизняні дослідники, як правило, не розглядають його. Моніторинг після ризику, який включає вивчення результатів реалізації управлінських рішень та оцінку його доцільності з точки зору існуючих результатів наслідків ризику. Метою цього етапу є аналіз наслідків рішень щодо управління ризиками та коригування всіх попередніх етапів на основі отриманих результатів.

Механізм управління ризиками - це взаємодія багатьох складових систем управління. Його основою фактично є підсистема управління ризиками, що міститься в структурі управління підприємством. Його формування є головною, але недостатньою умовою ефективної реалізації принципів та цілей управління ризиками. Робота цієї підсистеми повинна доповнюватися допоміжними елементами, властивими всім процесам управління, що відбуваються на підприємстві. Отже, механізм управління ризиками включає вплив зовнішнього середовища на підприємство, його основним ланкою є підсистема управління ризиками, а його ефективне функціонування доповнюється допоміжними елементами. Це відображає систематичний погляд на процес управління ризиками. На мій погляд, лише всебічний і систематичний аналіз конкретного процесу управління може сформулювати концепцію, яка може дати реальні результати.

РОЗДІЛ 2

ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНИХ І ФІНАНСОВИХ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТОВ «ВАТ ОЛІМП»

2.1 Аналіз переробної промисловості та стан виробництва спеціальних засобів зв'язку в Україні

Об'єкт дослідження підприємство ТОВ «ВАТ Олімп» за видом економічної діяльності відноситься до промисловості, а саме до переробної промисловості. Така специфіка пов'язана з тим, що дане підприємство здійснює перекомплектацію з комплектуючих частин обладнання нових одиниць техніки. Специфіка продукції підприємства - це виробництво засобів зв'язку для військових потреб а також для цивільного використання. Таким чином сферу (галузь) діяльності підприємства можна розглядати як промислове підприємство, яке функціонує на ринку технічних засобів зв'язку. Тому на діяльність підприємства істотно впливають тенденції які відбуваються в українській промисловості, а також кон'юнктура яка складається на ринку засобів зв'язку. В цілому промисловість країни характеризується наступним станом. (рис. 2.1)

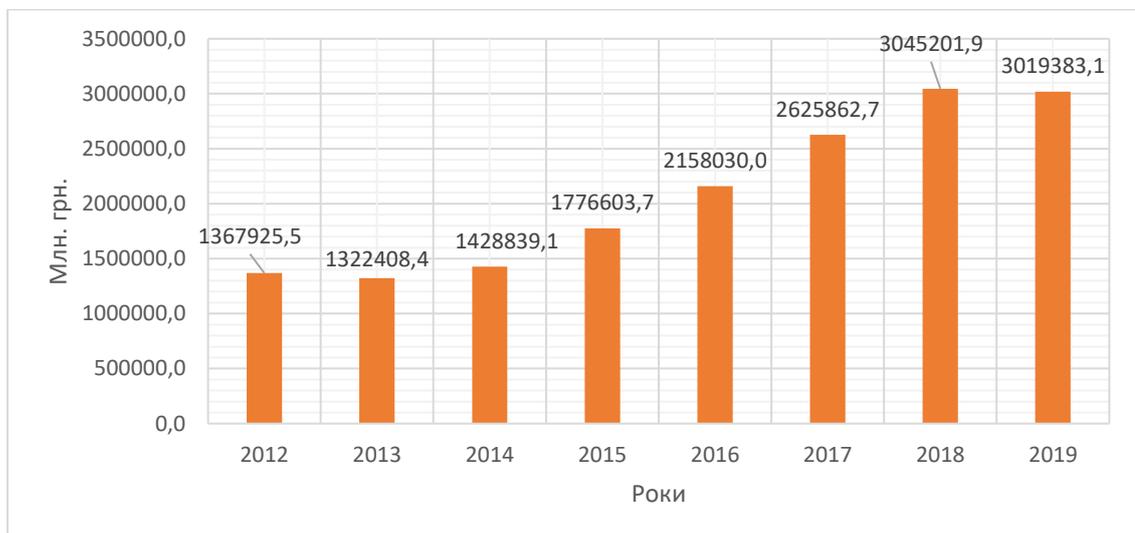

Рисунок 2.1 - Обсяг реалізованої промислової продукції

Так за період з 2012 по 2019 року обсяг виробництва промислової продукції зріс на 1 651 457,6 млн. грн.,

Підприємство класифікується на переробній промисловості, тож доцільно розглянути стан ринку машинобудування в Україні. Машинобудування є одною із найважливіших галузей, яке не тільки виробляє товари народного споживання, але й виробляє продукцію для виробництва товарів та послуг підприємствами інших галузей. Отже, компанії в галузі машинобудування в цій галузі повинні виробляти конкурентоспроможну продукцію і бути конкурентоспроможними. Обсяг виробництва продукції за галузю машинобудування показано на рисунку 2.2.

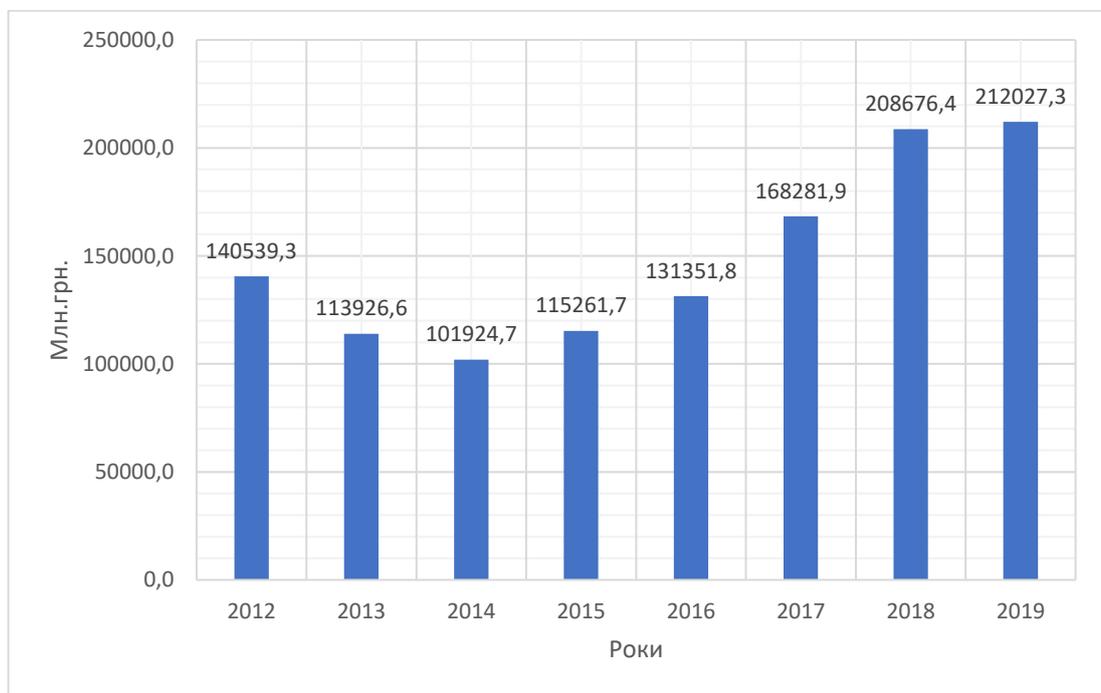

Рисунок 2.2 - Обсяг виробництва продукції за галуззю машинобудування

Основною перешкодою на шляху розширення машинобудування та вдосконалення галузевої структури є ризик того, що можлива втрата контролю над компаніями, що працюють переважно на російському ринку. Особливо вразливі високотехнологічні галузі (авіація, суднобудування та виробництво космічних кораблів). Ще одним обмеженням для вітчизняних проєктів є труднощі запозичення та залучення більшої кількості іноземного капіталу [7 с.3].

Наступним елементом аналізу є дослідження рентабельності. Порівняно з іншими окремими змінними, що впливають на фінансово-господарську

діяльність, рентабельність дає уявлення про достатність прибутку. Рентабельність характеризує ступінь дохідності, вигідності, прибутковості. Отже, для оцінки ефективності машинобудування на рисунку 2.3 наведена динаміка рентабельності промислових підприємств.

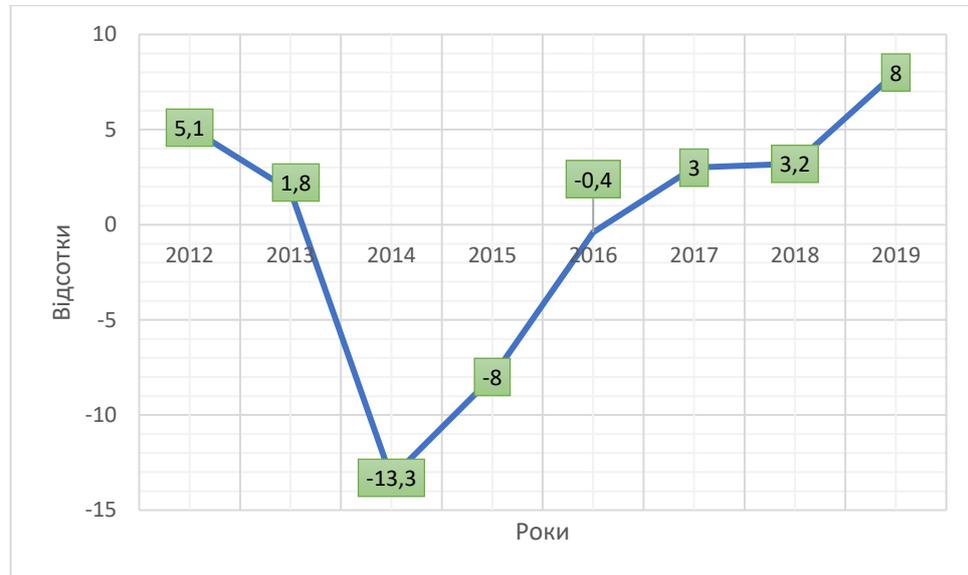

Рисунок 2.3 - Динаміка рентабельності промислових підприємств.

За такої рентабельності машинобудівних підприємств користуватися кредитними ресурсами можуть лише окремі підприємства. Саме це й зумовлює обмеженість фінансування інновацій, нестачу оборотних коштів, породжуючи низьку конкурентоспроможність та високу кредиторську заборгованість. [7 с.5]

Серед основних чинників, які стримують розвиток галузі можна вважати такі:

- застаріле матеріально-технічне забезпечення, високий рівень зносу основних засобів, значна витратомісткість продукції;
- брак власних фінансових ресурсів для забезпечення розвитку виробництва та впровадження інновацій, нестійкий фінансовий стан машинобудівних підприємств;
- брак інвестицій;
- висока імпортозалежність національного ринку продукції машинобудування, низький рівень платоспроможного попиту всередині країни;
- низька конкурентоспроможність продукції;

- нестабільна фінансово-економічна та політична ситуація в країні, інфляційні процеси, підвищення цін на ресурси;
- низький рівень інноваційної активності машинобудівних підприємств;
- відсутність реальної державної підтримки та ефективних програм розвитку галузі, що передбачають чітко визначені джерела фінансування.
- нерозвиненість інфраструктури та ринків збуту, недосконалість нормативно-правової бази стимулювання та регулювання виробництва високотехнологічної продукції;
- значна втрата виробничих потужностей внаслідок проведення АТО, проблеми з російським ринком збуту.

Машинобудування має залишатися однією з найбільш високотехнологічних галузей. Машинна промисловість повинна відігравати ключову роль у забезпеченні інноваційного розвитку економіки. У той же час, стан розвитку машинобудівної галузі України потрібно значно покращити, в останні роки стан розвитку галузі потребує покращення, має значні можливості для створення нових та посилення існуючих конкурентних переваг як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринках, що може бути основою для подальшого розвитку машинобудування.

Перспективи діяльності ринку технічних засобів зв'язку і підприємств, також залежать від бюджетного фінансування міноборони і Збройних Сил України. Тому слід вважати позитивним чинником видатки на оборону зі статті «Скільки грошей витратила Україна на ЗСУ та Міноборони за останні 10 років».

(рис.2.4)

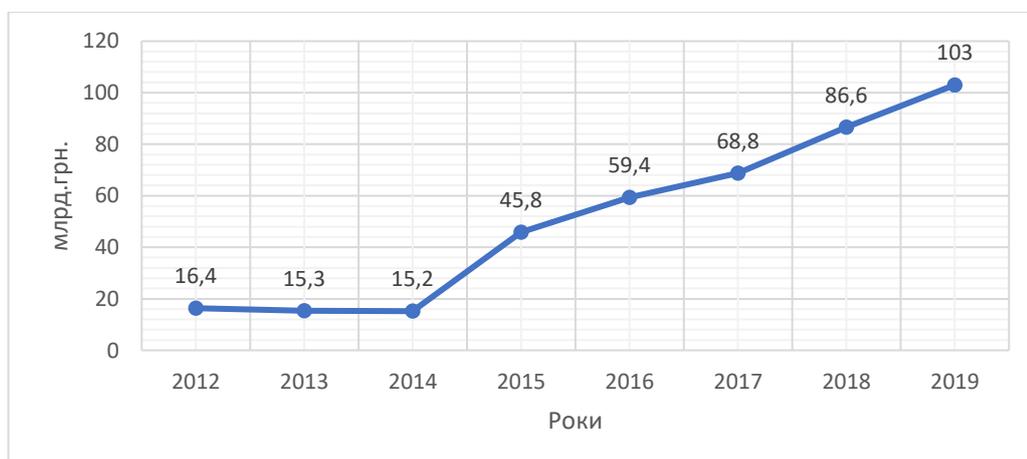

Рисунок 2.4 – Видатки на оборону України за 2012-2019 роки.

За даними, які зображені на рисунку 2.4, ми бачимо, що видатки почали збільшуватися починаючи з 2014 року. У 2015 році держава на оборону виділила 45,8 млрд. грн. Зросли видатки на оборону у 2017 році, коли на Міністерство оборони з бюджету було виділено 68,8 млрд. грн. За 7 років, видатки збільшилися на 86,6 млрд. грн., на це істотно вплинула ситуація на сході України.

Незважаючи на нестабільну динаміку української промисловості, ринок діяльності ТОВ «ВАТ Олімп» можна оцінити як перспективний. З 2014 р. почалося істотне оновлення матеріально технічної бази ЗСУ, що в першу чергу стосується впровадження нових технологій і засобів зв'язку.

Водночас на ринку військових комунікацій існує висока конкуренція. Це пов'язано з тим, що країни-партнери контролюють витрати на фінансову допомогу збройних сил. Оскільки умови надання такої допомоги передбачають, що обладнання потрібно купувати у іноземних виробників та постачальників. Досвід проведення Антитерористичних операцій (АТО) показує, що застаріле обладнання не може забезпечити стабільне, безперервне та приховане управління військами. Обмеження потужностей вітчизняної промисловості у цьому виробничому секторі також виявилось проблематичним питанням.

Ситуація на сході нашої країни показала, що система зв'язку Збройних Сил України була побудована на аналогових засобах, несумісних із цифровою телекомунікаційною мережею, і не відповідала потребам Збройних Сил України через надзвичайно низьке фінансування за останні роки. У 2014 році цю проблему почали вирішувати, обладнавши військові частини комунікаціями подвійного призначення, витрати на які нижчі за військові. Досвід показує, що наприкінці 2015 року сухопутні війська Збройних Сил України використовували активні засоби зв'язку іноземного, але, як правило, цивільного виробництва за рахунок державних закупівель та добровільної допомоги.

У 2017–2018 роках. Збройні сили України провели низку заходів з оновлення польової (мобільної) складової автоматизованої системи спостереження, зв'язку, розвідки та спостереження, яка відповідає стандартам НАТО. Для зв'язку на далеких відстанях створено радіомережі з використанням

радіостанцій Harris. Сьогодні у Збройних Силах України вже протягом багатьох років успішно проходить експлуатацію чимало радіостанцій Harris Falcon II та Falcon III, які зарекомендували себе як надійні та стабільні засоби зв'язку, сумісні між собою.[9 с.3]

У 2021 році в ЗСУ планують отримати більше сучасних засобів зв'язку від компанії L3Harris. Відзначається, що у 2021 році Держдеп США розглядає питання щодо збільшення обсягів військової допомоги Україні до \$270 млн, при цьому частково це збільшення торкнеться й сегменту зв'язку, який представлений продукцією L3Harris. Таким чином, за період з 2014 року, Україна вже отримала за програмою «Ініціатива безпекової допомоги від США» майже \$1,5 мільярди (загальний обсяг військової допомоги оцінюється на рівні понад \$2 млрд). З них п'ята частина (близько \$300 млн) припадає на сучасні засоби зв'язку від L3Harris.

Аналіз показав, що до початку подій на сході країни, на озброєнні ЗСУ знаходились застарілі засоби зв'язку. З початку АТО, в країні почали поступово впроваджуватися цифрові засоби зв'язку переважно цивільного виробництва. Починаючи з 2015 року у підрозділах ЗСУ починають поступати цифрові військові засоби зв'язку іноземного виробництва, які побудовані за сучасними технологіями. На сьогоднішній день у Збройних Силах України відбувається поступове переоснащення підрозділів на цифрові засоби зв'язку.

2.2 Організаційно правова характеристика підприємства

В умовах жорсткої конкуренції та розвитку сучасних ринкових відносин серед багатьох підприємств постає проблема ефективної побудови організаційної структури управління, яка б могла швидко реагувати на зміни зовнішнього і внутрішнього середовища та пристосовуватись до них. Господарський кодекс України (стаття 64) визначає організаційну структуру підприємства як сукупність виробничих структурних підрозділів і функціональних структурних підрозділів апарату управління. Організаційна

структура підприємства визначається насамперед цілями та завданнями діяльності, його виробничими функціями і залежить від багатьох умов: типу виробництва, характеру продукції, що випускається, або робіт, які виконуються, масштабу підприємства, організації виробничих процесів, їхніх особливостей тощо.

Організаційна структура підприємства - упорядкована сукупність служб, відділів, підрозділів і окремих посадових осіб, що знаходяться у взаємозв'язку і співпідпорядкованості і виконують певні управлінські функції.

На підприємстві ТОВ «ВАТ ОЛІМП» є такі відділи: відділ бухгалтерського обліку, відділ головного конструктора, відділ головного технолога, відділ головного метролога, відділ охорони праці, відділ економіки, господарський відділ, відділ технічного контролю, відділ кадрів, режимно-секретний відділ.

Рисунок 2.5 – Схема структури управління підприємства.

Далі описано основні завдання кожного з відділів підприємства:

1. Відділ бухгалтерського обліку:

- Організація обліку фінансово-господарської діяльності підприємства
- Контроль за зберіганням власності, правильними та економними витратами коштів і матеріальних цінностей, дотриманням режиму економії і господарського розрахунку на підприємстві.

2. Відділ головного конструктора:

- Здійснення єдиної політики підприємства в галузі конструкторських розробок.
- Забезпечення конструкторської підготовки основного виробництва підприємства.
- Підготовка підприємства до виробництва нової продукції.
- Забезпечення високої конкурентоспроможності продукції, що випускається, на основі останніх досягнень науки і техніки.

3. Відділ головного технолога:

- Здійснення єдиної політики підприємства в галузі технології виробництва.
- Технологічна підготовка підприємства до виробництва нової продукції.
- Впровадження у виробництво нових прогресивних технологій з метою підвищення конкурентоздатності продукції підприємства.

4. Відділ охорони праці:

- Організація та координація роботи зі створення безпечних умов праці на підприємстві.
- Контроль за виконанням працівниками підприємства правил та норм охорони праці.
- Методична допомога працівникам підприємства з питань охорони праці.

5. Планово-економічний відділ:

- Керівництво роботою з економічного планування на підприємстві, спрямованого на організацію раціональної господарської діяльності, виявлення і використання резервів виробництва з метою досягнення найбільшої економічної ефективності.

— Організація комплексного економічного аналізу діяльності підприємства й участь у розробці заходів для прискорення темпів росту продуктивності праці, ефективного використання виробничих потужностей, матеріальних та трудових ресурсів, підвищення виробництва.

— Формування цінової політики підприємства.

— Контроль за виконанням підрозділами підприємства законодавства в галузі економіки.

6. Господарський відділ:

— Господарське обслуговування підрозділів підприємства.

— Утримання у належному стані будинків, приміщень та території підприємства відповідно до правил і норм промислової санітарії і пожежної безпеки.

— Створення умов для праці та відпочинку працівників підприємства.

7. Відділ кадрів:

— Здійснення заходів щодо добору та розстановки персоналу, вивчення відповідності їхніх ділових і моральних якостей роботі за професією, посадою.

— Створення резерву для висування на керівні посади та посади фахівців ключових ділянок управління та виробництва.

— Організація роботи з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників, проведення атестації керівного складу та спеціалістів підприємства, впровадження сучасних форм роботи з персоналом.

— Забезпечення прав, пільг і соціальних гарантій працівників підприємства.

8. Відділ технічного контролю:

— Забезпечення випуску підприємством якісної й конкурентоздатної продукції.

— Запобігання випуску підприємством продукції, що не відповідає вимогам стандартів і технічних умов, затвердженим зразком, проектно-конструкторської і технологічної документації, умовам поставок і договорів, або некомплектної продукції.

- Матеріально-технічне і методологічне забезпечення поставок продукції.
- Зміцнення виробничої дисципліни, підвищення відповідальності всіх ланок виробництва за якість продукції, що випускається.

Організаційна структура управління підприємством повинна забезпечувати ефективний процес прийняття рішень. Однак на підприємстві, де функції власності та управління розділені, для того, щоб збалансувати інтереси власника та менеджера та контролювати діяльність менеджера власником, необхідно сформувати інші органи управління. Для вигоди власника необхідно враховувати процедури прийняття рішень та управління підприємством.

2.3 Аналіз основних економічних та фінансових показників підприємства

Економічний аналіз це глибоке дослідження економічних явищ на підприємстві, тобто виявлення причин відхилення від плану і недоліків у роботі, розкриття резервів, їх вивчення, сприяння комплексному здійсненню економічної роботи і керуванню виробництвом, активний вплив на хід виробництва, підвищення його ефективності і поліпшення якості роботи.

Таблиця 2.1 - Економічні та фінансові показники діяльності підприємства за роками.

№	Показники	Одиниці виміру	Рік			Відхилення			
			2017	2018	2019	Третій до першого		Третій до другого	
						Абсолютне	Темп приросту, %	Абсолютне	Темп приросту, %
1	2	3	6	7	8	9	10	11	12
1. КАПІТАЛ ТА РЕСУРСИ ПІДПРИЄМСТВА									
1.1	Середня вартість сукупного капіталу	тис. грн.	389857,6	478621,2	499275	109416,9	128,1	20653,3	104,3

Продовження таблиці 2.1

1.2	Середня вартість власного капіталу	тис. грн.	4018,5	46791, 75	89360	85341,5	2223,7	42568,3	191,0
1.3	Основні засоби								
1.3.1	за первинною вартістю на кінець року	тис. грн.	6244,3	14577	19602	13357,7	313,9	5025,0	134,5
1.3.2	знос на кінець року	тис. грн.	3162,3	5540	9467	6304,7	299,4	3927,0	170,9
1.3.3	середньорічна вартість основних засобів	тис. грн.	4895,4	10410, 15	17089	12193,6	349,1	6678,9	164,2
1.4	Нематеріальні активи								
1.4.1	за первинною вартістю на кінець року	тис. грн.	-	-	-	-	-	-	-
1.4.2	знос (накопичена амортизація) на кінець року	тис. грн.	-	-	-	-	-	-	-
1.4.3	середня вартість нематеріальних активів	тис. грн.	-	-	-	-	-	-	-
1.5	Оборотні активи								
1.5.1	усього на кінець року	тис. грн.	542161, 5	401698	57634 0	34178,5	106,3	174642,0	143,5
1.5.2	дебіторська заборгованість на кінець року	тис. грн.	177930, 4	202169	96455	-81475,4	54,2	-105714	47,7
1.5.3	Запаси на кінець року	тис. грн.	121151, 3	34999	77524	-43627,3	64,0	42525,0	221,5

Продовження таблиці 2.1

1.5.4	Грошові кошти та їх еквіваленти на кінець року	тис. грн.	166054 ,6	121371	41436 1	248306,4	249,5	292990,0	341,4
1.5.5	середні залишки оборотних засобів	тис. грн.	386718 ,2	471929 ,8	48901 9	102300,8	126,5	17089,3	103,6
1.6	Середньооблікова чисельність								
1.6.1	середньооблікова чисельність працівників	чол.	562	644	743	181	132,2	99,0	115,4
1.6.2	середньооблікова чисельність робітників	чол.	225	270	321	96	142,7	51,0	118,9
2. ЕКОНОМІЧНІ ТА ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ									
2.1	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	тис. грн.	236403	384222	62003 4	383631	262,3	235812,0	161,4
2.2	Обсяг реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	тис. грн.	236403	384222	62003 4	383631	262,3	235812,0	161,4
2.3	Обсяг виробництва продукції	тис. грн.	236403	384222	62003 4	383631	262,3	235812,0	161,4
2.4	Собівартість реалізованої продукції	тис. грн.	205878	330689	49538 6	289508	240,6	164697,0	149,8
2.5	Валовий прибуток (збиток)	тис. грн.	30525, 1	53533	12464 8	94122,9	408,3	71115,0	232,8

Продовження таблиці 2.1

2.6	Прибуток (збиток) від операційної діяльності	тис. грн.	-	35966	10812 7	-	-	-	-
2.7	Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування	тис. грн.	425,8	40297	11692 8	116502,2	27460,8	76631,0	290,2
2.8	Чистий прибуток (збиток)	тис. грн.	392,7	32220	95881	95488,3	24415,8	63661,0	297,6
2.9	Фонд оплати праці усіх працівників	тис. грн.	5042,4	5759	6105, 2	1062,8	121,1	346,2	106,0
2.1 0	Фонд робочого часу	люд- години	29957	29759	29825	-132	99,6	66,0	100,2
3. Показники ефективності використання ресурсів									
3.1	Продуктивність праці одного працівника	тис. грн. / особа	420,6	596,6	834,5	413,9	198,4	237,9	139,9
3.2	Продуктивність праці одного робітника	тис. грн. / особа	1050,7	1423,0	1931, 6	880,9	183,8	508,5	135,7
3.3	Рівень оплати праці за 1людино- годину	тис. грн. / люд- год	0,1683	0,1935	0,204 7	0,0	121,6	0,0	105,8
3.4	Середньомісяч на заробітна плата одного працівника	тис. грн..	8,97	8,94	8,22	-0,76	91,6	-0,73	91,9
3.5	Коефіцієнт зносу основних засобів на кінець року		0,25	0,38	0,48	0,23	191,8	0,10	127,1

Продовження таблиці 2.1

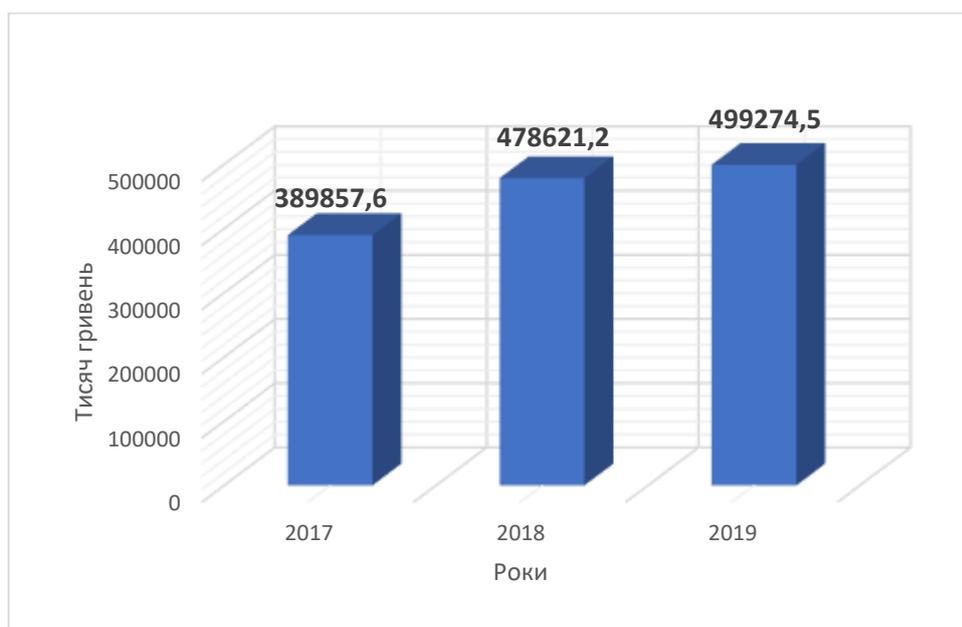
3.6	Коефіцієнт оновлення основних засобів		-	-	-	-	-	-	-
3.7	Коефіцієнт вибуття основних засобів		-	-	-	-	-	-	-
3.8	Фондовіддача	грн./ грн.	48,29	36,91	36,28	-12,01	75,1	-0,63	98,3
3.9	Фондоозброєність праці працівників	тис. грн./ чол.	8,71	16,16	23,00	14,29	264,0	6,84	142,3
3.10	Коефіцієнт обіговості оборотних засобів	оборот и	0,61	0,81	1,27	0,66	207,4	0,45	155,7
3.11	Середній період обороту оборотних засобів	дні	588,90	442,18	283,93	-304,97	48,2	-158,25	64,2
3.12	Коефіцієнт обіговості активів	грн./ грн.	0,61	0,80	1,24	0,64	204,8	0,44	154,7
3.13	Коефіцієнт обіговості дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги	оборот и	17,84	5,04	8,08	-9,75	45,3	3,05	160,5
3.14	Середній період обороту дебіторської заборгованості	дні	20,2	71,5	44,5	24,35	220,7	-26,94	62,3
3.15	Коефіцієнт обіговості запасів	оборот и	5,47	6,94	11,02	5,55	201,6	4,08	158,7

Продовження таблиці 2.1

3.1 6	Середній період зберігання запасів	дні	65,86	51,84	32,67	-33,20	49,6	-19,18	63,0
3.1 7	Тривалість операційного циклу	дні	86,05	123,32	77,20	-8,84	89,7	-46,12	62,6
4. ПОКАЗНИКИ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ									
4.1	Рентабельність продажу	%	0,18	10,49	18,86	18,68	10470,1	8,37	179,8
4.2	Рентабельність активів	%	0,11	8,42	23,42	23,31	21442,7	15,00	278,2
4.3	Рентабельність власного капіталу	%	9,77	68,86	107,30	97,53	1098,0	38,44	155,8

Як показують дані табл. 2.1, середня вартість сукупного капіталу збільшилась на 109416,9 тис.грн.

Динаміку вартості сукупного капіталу підприємства показано на рисунку 2.2.

Рисунку 2.2 - Середня вартість сукупного капіталу за 2017-2019 роки

Середня вартість власного капіталу також збільшилась у 2019 році порівняно з 2017 роком на 85341,5 тис.грн. Позитивним фактором для діяльності підприємства є зростання виручки від реалізації у 2019 році на 383631 тис.грн порівняно з початком періоду. Щодо фінансових результатів діяльності ТОВ «ВАТ Олімп», то в першу чергу слід відмітити збільшення прибутку. Так, за період, що аналізується, валовий прибуток збільшився на 94122,9 тис.грн, а чистий прибуток на 95488,3 тис.грн.

Аналізуючи показники ефективності використання ресурсів підприємства, можна відзначити зростання продуктивності праці. Усі показники рентабельності мають тенденцію до зростання, оскільки збільшується прибуток.

Як показують дані рисунку 2.3 структура оборотних активів має нестабільний характер.

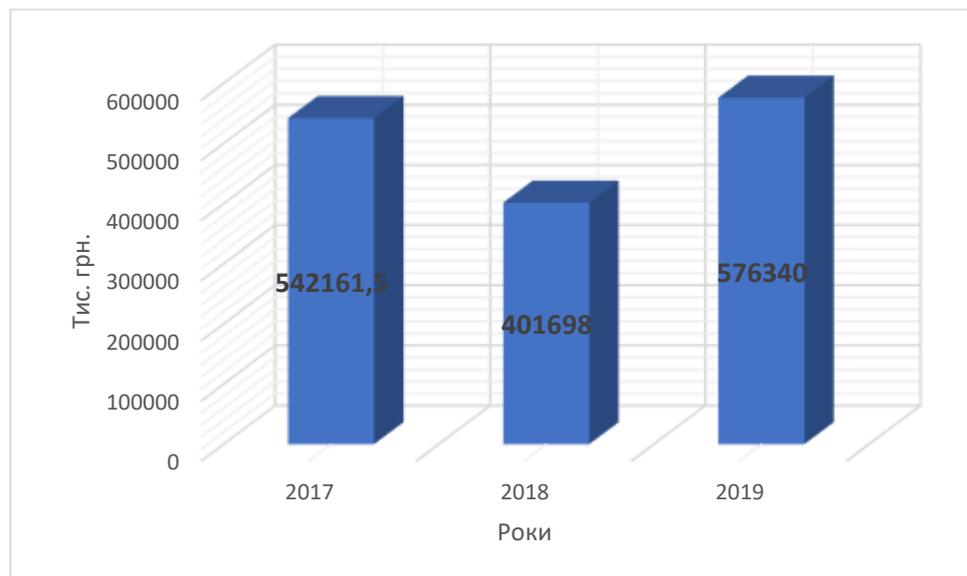

Рисунок 2.3 – Оборотні активи за 2017-2019 роки

За таблицею 2.1 ми бачимо, що дебіторська заборгованість станом на 2017 рік складала 32,8% від загальної кількості оборотних активів, що є негативним явищем, оскільки це відтік коштів. Станом на 2019 рік ми бачимо, що підприємство ТОВ «ВАТ Олімп» зосередило увагу на удосконаленні управління дебіторською заборгованістю, та даний показник зменшився, порівняно з 2017 роком, на 814755,4 тис. грн. Позитивним є збільшення грошових коштів та їх еквівалентів, а саме на 248306,4 тис. грн. порівняно з 2017 роком, та на 292990 тис. грн. порівняно з 2018 роком.

Проаналізувавши фінансову стійкість, можна визначити, як підприємство обґрунтовано розпоряджається власними та залученими коштами протягом періоду. Важливо, що вихідний статус власних коштів та позикових коштів повинен відповідати стратегічним цілям розвитку ТОВ «ВАТ Олімп», оскільки недостатня фінансова стійкість призведе до банкрутства, тобто недостатньої кількості коштів у внутрішніх та зовнішніх партнерів. У той же час через надмірні запаси та витрати великий обсяг вільного залишку грошових коштів ускладнює діяльність підприємств. Показник фінансової стійкості характеризує ступінь, наскільки довгострокові інвестиції захищають інтереси кредиторів та інвесторів.

Фондовіддача характеризує обсяг виробництва (реалізації) продукції, яка припадає на одну грошову одиницю середньорічної вартості основних засобів. Зростання показника в динаміці слід розглядати як позитивну тенденцію. Як видно з рисунку 2.4, динаміка фондовіддачі на підприємстві ТОВ «ВАТ Олімп» має спадну тенденцію.

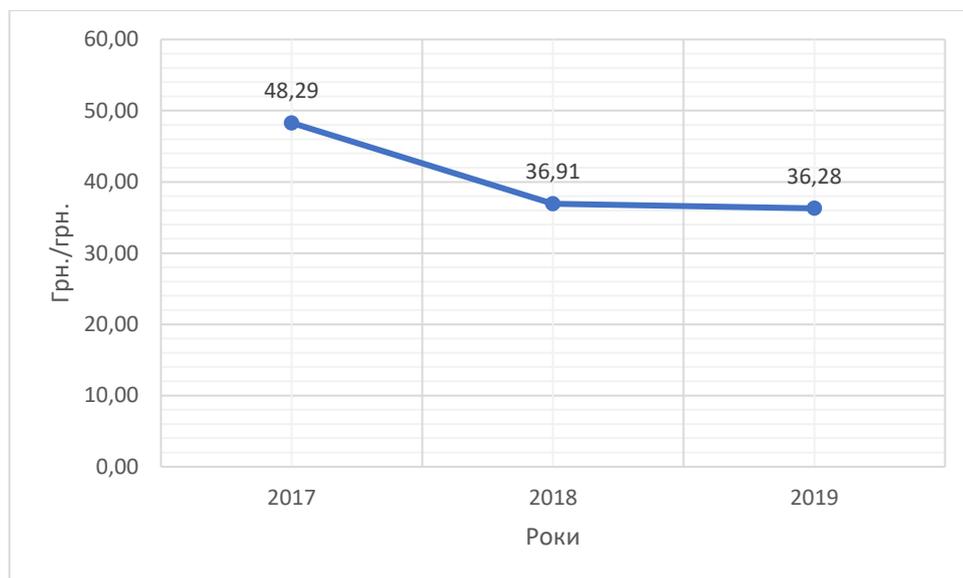

Рисунок 2.4 – Динаміка фондовіддачі за 2017-2019 роки

Показники рентабельності характеризують ефективність діяльності підприємства як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку. За проведеними розрахунками рентабельності можна зробити наступні висновки. Рентабельність активів підприємства показує який прибуток має підприємство з 100 грн., які

вкладені в майно. Якщо у 2017 році цей показник становив 0,11 %, то на кінець 2019 року став дорівнювати 23,42 %. А це свідчить про зростання суми прибутку, отриманого підприємством, від суми вкладених грошових коштів в майно підприємства.

Рентабельність продажу підприємства показує, який прибуток має підприємство зі 100 грн. реалізованої продукції, і цей прибуток на кінець звітного періоду складає 18,86 %, що свідчить про його загальне зростання. Цей показник свідчить про те, що чим більше підприємство буде реалізовувати продукції, тим вищою буде рентабельність реалізованої продукції, а відповідно вище і чистий прибуток підприємства. Саме від обсягу реалізованої продукції залежить, як швидко підприємство зможе покрити витрати на виробництво цієї продукції.

Рентабельність власного капіталу показує, який прибуток має підприємство зі 100 грн. власних коштів. Розмір цього показника в 2017 році становив 9,77 %, в 2018 році – 68,86 %, в 2019 році – склав 107,30 %. Прибуток отриманий з власного капіталу спрямовується на подальший розвиток підприємства.

Отже, підприємство протягом 2017 - 2019 років ефективно здійснювало фінансово-господарську діяльність. Про це свідчать зростання майна, власного капіталу, виручки від реалізації продукції, а також усіх показників фінансової стійкості.

2.4 Охорона праці на підприємстві ТОВ «ВАТ Олімп»

Метою системи управління охороною праці є всебічне сприяння дотриманню таких вимог: повністю усунути, компенсувати або зменшити вплив шкідливих факторів у виробничому середовищі на робітників, усунути небезпеку, ізолювати персонал, використовувати пристрої, що усувають небезпеку та підвищувати безпеку Використовується для створення надійності Інструменти для санітарних та ергономічних умов. Нормативи охорони праці встановлюють конкретні кількісні показники діяльності виробничих підрозділів

та утримують їх у певному діапазоні, що може забезпечити досягнення організацією головної мети безпечних та нешкідливих умов праці. Роботодавці зобов'язані створювати умови праці в кожному структурному підрозділі та на робочому місці відповідно до законодавчих вимог та забезпечувати дотримання прав працівників, гарантованих законодавством про охорону праці.

Рішення щодо управління охороною праці повинні надавати різні відділи, служби обслуговування та експерти, призначені відповідальною особою підприємства. Відповідно до структури, персоналу та специфічних умов діяльності організацій усіх рівнів, з'ясовуються функції структурних та службових підрозділів усіх рівнів, а керівники та інженери виконують обов'язки з охорони праці.

Організація управління охороною праці встановлюється на основі теорії управління, а її основним змістом є: системність, оптимізація, динаміка, безперервність та стандартизація. Принцип систематизації полягає у поєднанні технологій та процесів безпеки.

Систематичне виконання завдань управління охороною праці - це поєднання різних заходів з охорони праці в єдину систему, а також цілеспрямованих і безперервних дій на всіх рівнях і етапах управління виробництвом. Встановлюється стандартна система для підприємств.

Завдяки використанню організаційно-адміністративних, соціальних та адміністративних, соціально-психологічних та економічних методів, а також шляхом збору та оцінки інформації, виявлення відхилень від встановлених вимог та реалізації результатів контролю цілей здійснюється управління охороною праці.

Органом управління є відділ служби охорони праці, він управляє підрозділами управління на всіх рівнях галузі, асоціацій та підприємств.

Управління охороною праці — це ієрархічна багаторівнева система, яка встановлює такі рівні управління:

- Галузь;
- Об'єднання;
- Виробничі підприємства;

- Цехи, дільниці цехів;
- Робочі місця управління охороною праці здійснюється реалізацією наступних функцій:
- Прогнозування та планування заходів щодо забезпечення безпеки праці;
- Створення організаційної структури;
- Кількісна оцінка рівня безпеки праці;
- Збір та оформлення вихідної інформації про стан умов та безпеки праці;
- Розробка та формування переліку управляючих впливів;
- Стимулювання роботи щодо безпеки праці.

Відповідальність за здійснення управління охороною праці у галузях та підрозділах покладається на керівників у межах їх повноважень. Для підтримки поточного аналізу ситуації та поліпшення умов праці власник зобов'язаний повідомити національне відомство, яке готує статистичний звіт з охорони праці. Власник також повинен інформувати працівників про стан охорони праці, причини нещасних випадків та професійних захворювань, вжиті заходи щодо усунення цих небезпек, а також забезпечити відповідність умов праці та безпеки праці компанії необхідному рівню нормативних вимог.

Отримані дані скеровуються і за спеціальною програмою розраховуються коефіцієнти безпеки праці по підприємству (цеху) щодо таких розділів:

- умови праці;
- безпечність технологічних машин, технологічних операцій;
- організація охорони праці.

У колективному договорі сторони у галузі охорони праці забезпечують працівників соціальним захистом не нижче встановленого законодавством рівня, узгоджують їх обов'язки, домовляються про прийняття комплексних заходів щодо встановлення стандартів безпеки, умов, охорони праці та поліпшення, існуючий рівень охорони праці та запобігання виробничому травматизму, професійним захворюванням та нещасним випадкам.

Фонд охорони праці створюється на підприємстві, філії та національному рівні в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів. Ці фонди можуть

створювати муніципалітети та регіональні органи влади відповідно до регіональних потреб. На підприємствах кошти фонду використовуються лише для здійснення заходів, що забезпечують умови праці та безпеку, відповідають нормативним вимогам або покращують існуючі рівні охорони праці. Кошти фонду охорони праці не оподатковуються.

Усі підприємства, установи та організації, незалежно від характеру їх виробничої діяльності, рівня освіти, кваліфікації, досвіду в галузі чи кваліфікації їх працівників, проходять навчання з питань охорони праці. Керівництво, організація та відповідальність за своєчасний та відповідний інструктаж покладається на власника (керівника) підприємства, установи, організації та підрозділу, відповідального за підрозділ. Характер та часові інтервали інструктажів: вступний та основний на робочому місці, нерегулярний та цільовий.

Початкове навчання проводиться індивідуально або з групою, однієї галузі відповідно до плану, розробленого з урахуванням вимог директив, що стосуються охорони праці, інших нормативних актів з охорони праці, технічних документів та загального переліку питань. План формується відповідальним за майстерню та на місці, узгоджується з органом служби охорони праці та затверджується відповідальним за підприємство, навчальний заклад чи відповідний структурний підрозділ.

Усі працівники, включаючи випускників професійно-технічних шкіл, повинні мати досвідчених кваліфікованих робітників або підприємств (цехи, майданчики, виробництва) після початкового навчання на робочому місці. Відповідальний за підприємство має право звільнити робітників, які мають принаймні три роки досвіду роботи у своїй професійній галузі, від стажування відповідно до їхніх наказів або вказівок. Якщо він переїжджає з одного магазину в інший, характер його роботи і тип обладнання, на якому він працюватиме, а не змінювати.

Усі працівники, незалежно від їх кваліфікації, освіти та досвіду роботи, повинні проходити інструктаж на робочому місці: роботи з підвищеним ризиком роботи - раз на квартал; інші роботи - раз на півроку. Це робиться індивідуально

або з групою працівників за професією або колективом - відповідно до опису професії.

У зв'язку із змінами норм і правил, інструкцій, технологічних процесів чи обладнання, порушень змін у галузі безпеки праці, норм, інструкцій з охорони праці та неправильних методів роботи, що спричиняють тілесні ушкодження, час від часу повідомляти про ситуацію. Або нещасні випадки, аварії, перебої у виробництві: для (додаткових) вимог безпеки праці - більше 30 календарних днів, для інших робочих місць - 60 днів і більше. Інструктаж проводився відповідно до вказівок держави органу з нагляду за захистом інтересів (фізичній особі або групі працівників тієї самої галузі).

Після первинних, повторюваних інструктажів вноситься запис до журналу робочих інструктажів та ставиться обов'язковий підпис особи, яка прийняла інструктаж. Журнал повинен бути у фіксованому форматі, зшитий, пронумерований та проставлений печаткою компанії.

Забезпечити цілеспрямоване навчання працівників для одноразових робіт, які безпосередньо не пов'язані з їх професіями; ліквідація аварій та стихійних лих; виконання виданих наказів; організація масових заходів зі студентами. Цільові вказівки визначаються шляхом прийому замовлень чи інших документів, що дозволяє виконувати роботу згідно зі списками та відповідними інструкціями.

Навчання осіб здійснюється за переліком, затвердженим Національним комітетом нагляду за охороною, який регулярно проводиться один раз на рік до того, як вони почнуть виконувати свої обов'язки.

Усі підприємства та установи навчають робітників принципам безпеки праці, незалежно від характеру та ступеня загрози виробництву. Форма цього виду навчання: інструктажі, мінімальні технічні вимоги, курсова підготовка посадових осіб, підвищення кваліфікації та навчання студентів навчальних закладів.

Міністерство освіти України проводить навчання з базових знань з охорони праці у всіх навчальних закладах системи освіти, а також підготовку та перепідготовку фахівців з охорони праці в окремих галузях економіки.

Фінансування заходів з охорони праці для підприємств здійснюється відповідно до положень українського Закону "Про охорону праці" (ст. 19) та відповідно до угоди, що додається до колективного договору. Договір надає перелік конкретних видів діяльності, об'єктів, що виконуються, кількості та обсягу відповідальної роботи.

Охорона праці фінансується підприємством. Очікується, що зібрані кошти будуть використані на профілактичні заходи з охорони праці, реалізацію національних, відомчих та регіональних планів, спрямованих на підвищення безпеки, гігієни праці та виробничого середовища, та інших планів, спрямованих на попередження нещасних випадків та професійних захворювань. На підприємстві виділяються кошти на поліпшення умов праці, це зазначено у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 – Кошти на поліпшення умов праці на підприємстві ТОВ «ВАТ Олімп»

Плановий рік	Фонд оплати праці, тис. грн.	Виділені кошти на поліпшення умов праці, тис. грн.
2017	5042,4	25212
2018	5759	28795
2019	6105,2	30526

Тобто витрати на охорону праці у період 2017-2018 рік збільшились на:

$$\frac{28795 - 25212}{25212} * 100 = 14,21\%$$

Витрати на охорону праці в період 2018-2019 рік збільшились на:

$$\frac{30526 - 28795}{28795} * 100 = 6,01\%$$

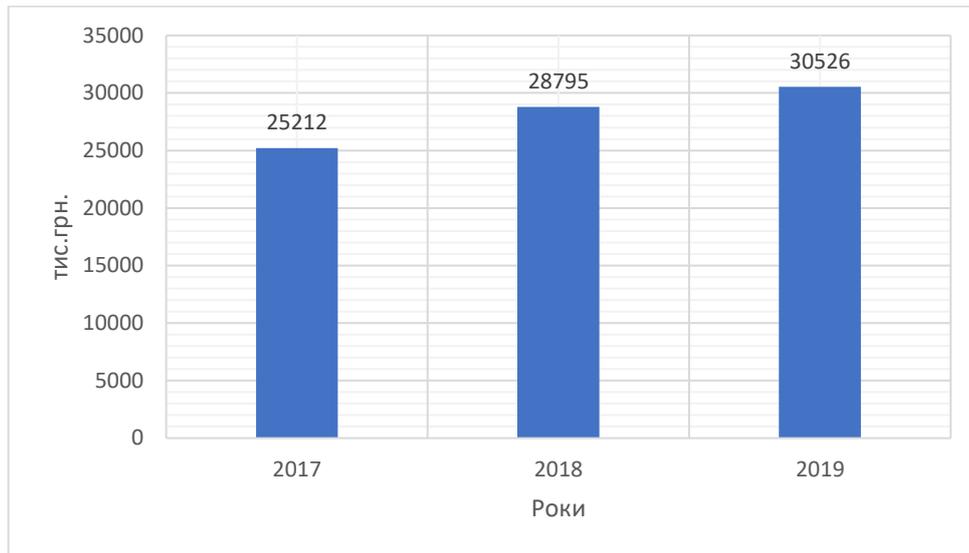

Рисунок 2.5 – Кошти виділені на охорону праці за 2017-2019 роки

Загальні положення щодо охорони праці стропальників

У будь-якому цеху, на будівельному майданчику або на іншому майданчику проводяться роботи з виготовлення ременів для підвішування вантажів, адміністрацією підприємства повинні бути призначені стропальники старше 18 років та особи, що мають посвідчення, що дозволяють їм виконувати таку роботу. Для підвішування вантажу на крюк крана без попереднього його обв'язування (навантаження петлями, болтами, шпильками, а також у відрах, ковшах, контейнерах чи інших контейнерах) або коли вантаж перехоплюється напівавтоматичними пристроями, можуть бути призначені робітники, додатково підготовлені за скороченою програмою стропальника. До цих працівників пред'являються ті самі вимоги, що і до стропальників.

В надзвичайних ситуаціях, за відсутності в місцях виконання робіт стропальників, дозволяється виконання обов'язків стропальника інженерно-технічним працівникам, які навчені та пройшли перевірку знань як стропальники відповідно до вимог правил.

Обов'язки перед виконанням роботи

Перед початком роботи стропальник повинен:

- Підібрати пристрої відповідно до маси та характеру вантажу;

- Перевірити справність самих пристроїв та тари;
- Перевірити освітленість робочого місця.

Вимоги після закінчення роботи

- Оглянути захоплюючі пристрої, якщо виявилась несправність повідомити про це керівнику для вилучення їх з експлуатації;
- Очистити зону виконання робіт, проходи та проїзди від сміття, перевірити стійкість та габарити вантажу, по відношенню до комунікацій;
- Якщо працівник використовував спецодяг, він повинен здати його.

Оцінка економічної ефективності ТОВ «ВАТ Олімп»

Визначення соціальної ефективності заходів для охорони праці на підприємстві із загальною (середньообліковою) кількістю працюючих 743 чоловік на підставі:

1. Кількість робочих місць, що не відповідають вимогам санітарних норм, до проведення заходів 18 ,після проведення заходів 10;
2. Чисельність працівників, які працюють в умовах, що не відповідають вимогам санітарних норм до проведення норм 11, після 10;
3. Кількість випадків травматизму до проведення заходів 7, після 5;
4. Кількість днів непрацездатності через травматизм до проведення заходів 63, після 43;
5. Кількість працівників, що звільнилися до проведення заходів 5, після 4;

Розв'язання:

Визначимо скорочення кількості робочих місць, що не відповідають вимогам нормативних актів щодо безпеки виробництва:

$$\Delta K = \frac{P_1 - P_2}{K_3} \times 100, \% \quad (2.1)$$

$$\Delta K = \frac{18 - 10}{371,5} * 100 = 2,15\%$$

де P_1, P_2 - кількість робочих місць, що не відповідають вимогам санітарних

норм до і після проведення заходів;

$K_3 = \frac{N}{2} = \frac{743}{2} = 371,5$ – загальна кількість робочих місць (працюють у дві зміни, так як на $P_1 = 10$ припадає $N_1 = 11$ чоловік.

Визначаємо скорочення чисельності працівників, які працюють в умовах, які не відповідають вимогам санітарних норм:

$$\Delta Ч = \frac{N_1 - N_2}{N} \times 100, \% \quad (2.2)$$

$$\Delta Ч = \frac{11 - 10}{743} * 100 = 0,13\%$$

де N_1, N_2 – чисельність працівників, які працюють в умовах, що не відповідають санітарним нормам до і після здійснення заходу, чол.;

N – річна середньооблікова чисельність працівників, чол.

Збільшення коефіцієнта частоти травматизму:

$$\Delta K_{ч} = \frac{T_1 - T_2}{N} \times 100\% \quad (2.3)$$

$$\Delta K_{ч} = \frac{7 - 5}{743} * 100 = 0,27 \%$$

де T_1, T_2 - кількість випадків травматизму відповідно до і після проведення заходу.

Визначимо скорочення плинності кадрів через незадовільні умови праці.

$$\Delta Ч_{п} = \frac{3_1 - 3_2}{N} \times 100\% \quad (2.4)$$

$$\Delta Ч_{п} = \frac{5 - 4}{743} * 100 = 0,13\%$$

Розрахунок річної економії від зменшення рівня захворюваності на підставі наступних даних:

- кількість днів непрацездатності через хвороби на 100 працівників до проведення заходів 1632, після 1589;
- річна середньооблікова чисельність робітників 743, чоловік;
- вартість виробленої товарної продукції за зміну на одного працівника промислово-виробничого персоналу 145, грн.;
- вартість річної товарної продукції підприємства 612 млн. грн.;
- середньорічна чисельність промислово-виробничого персоналу 321, чол.;
- середньорічна заробітна плата одного працівника разом із відрахуваннями на соцстрахування $Z_p = 1756$ грн.;
- середньоденна сума допомоги по тимчасовій непрацездатності $Z = 140$ грн.

Розв'язання:

Скорочення витрат робочого часу за рахунок зменшення рівня захворюваності (аналогічно травматизму) за певний час:

$$\Delta D = \frac{D_1 - D_2}{100} \times C_z, \text{ люд.-днів} \quad (2.5)$$

$$\Delta D = \frac{1632 - 1589}{100} * 743 = 319 \text{ люд.-днів.}$$

де D_1, D_2 – кількість днів непрацездатності через хвороби чи травматизм на 100 працюючих відповідно до і після проведення заходів.

Зростання продуктивності праці:

$$\Delta W = \frac{\Delta D \times Z_e}{P_n} \times 100\%, \quad (2.6)$$

$$\Delta W = \frac{319 * 145}{612000} * 100 = 7,56$$

де Z_e – вартість виробленої продукції за зміну на одного працівника промислово – виробничого персоналу;

P_n – вартість річної товарної продукції підприємства.

Річна економія зарплати за рахунок зростання продуктивності праці при зменшенні рівня захворюваності і травматизму:

$$E_z = \frac{\Delta W \times Z_p}{100} \times Ч_{cp}, \text{ грн.} \quad (2.7)$$

$$E_z = \frac{7,56 * 1756}{100} * 321 = 42\ 614 \text{ грн.}$$

де $Ч_{cp}$ – середньорічна чисельність промислово – виробничого персоналу;

Z_p – заробітна плата одного працівника з відрахуваннями на соцстрахування.

Економія за рахунок зменшення коштів на виплату допомоги по тимчасовій непрацездатності:

$$E_{cc} = \Delta Д \times П_d, \text{ грн.} \quad (2.8)$$

$$E_{cc} = 319 * 140 = 44\ 660 \text{ грн.}$$

де $П_d$ – середньоденна сума допомоги по тимчасовій непрацездатності

Річна економія за рахунок зменшення рівня захворюваності (травматизму):

$$E_{pz(t)} = E_z + E_c + E_{cc}, \text{ грн.} \quad (2.9)$$

$$E_{pz(t)} = 42\ 614 + 44\ 660 = 87\ 274 \text{ грн.}$$

Прорахувавши та проаналізувавши діяльність ТОВ «ВАТ Олімп», ми можемо зробити наступні висновки:

- 1) Підприємство створила та використовує ефективну систему управління охорони праці;
- 2) До служб охорони праці підприємства входить професійний спеціаліст;
- 3) У період з 2017 року по 2019 роки кількість заходів із охорони праці зросла на 14,21% у 2017 році та 6,01% у 2018 році;
- 4) За ці три звітні роки підприємство не виявило жодного нещасного випадку;

5) Помітно, що у структурі планового відділу економіки підприємства організація роботи та умови праці відповідає вимогам норми та діяльності підприємств.

РОЗДІЛ 3

ВИЯВЛЕННЯ РИЗИКІВ ТА ЗАХОДИ З ЇХ ЗНИЖЕННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ ТОВ «ВАТ ОЛІМП»

3.1 Аналіз ризиків на підприємстві з використанням методик оцінки ризиків підприємницької діяльності

В третьому розділі кваліфікаційної роботи мною було проведено аналіз ризиків які можуть вплинути на підприємство. Для аналізу рівня загроз ризику які можуть вплинути на підприємство я застосував наступні методи оцінювання ризику:

- Метод доцільності витрат;
- Критерій Альтмана;
- Аналіз чутливості.

Розглянемо порядок сутність методу доцільності витрат та порядок оцінювання. Сутність методу доцільності витрат полягає в дослідженні підприємницького ризику на основі показників фінансового стану. Це один із най універсальних способів оцінити ризик для підприємця - будь то власник компанії або його партнер. Фінансовий стан підприємства - це складна концепція, що характеризується абсолютною та відносною системою індексів, що відображає наявність, розміщення та використання корпоративних фінансових ресурсів. За допомогою аналізу цих показників ми можемо оцінити фінансову стійкість підприємства, яка є стандартом для економічного ризику підприємства. Зв'язок між фінансовою стабільністю та ризиком пропорційний. Крім того, коли підприємство стає фінансово нестабільною, існує ризик банкрутства.

В першу чергу я склав таблицю вихідних даних (табл. 3.1) для зручності, в якій наведені всі основні показники.

Таблиця 3.1 – Економічні показники за 2017, 2018, 2019 роки.

Показники	Роки		
	2017	2018	2019
1	2	3	4
Основні засоби	3233,9	10149	10362
Матеріальні запаси	121151,3	34999	77524
Грошові кошти	421010,2	366699	498816
Власний капітал	9320,5	83853	94867
Довгострокові зобов'язання	-	-	-
Короткострокові банківські кредити	-	-	-
Короткострокова кредиторська заборгованість	536074,9	327994	491835

Другим етапом йде визначення ступеня ризику втрати фінансових коштів за допомогою ідентифікації потенційних зон ризику. Для цього визначаються три показника фінансової стійкості підприємства:

- надлишок (+) або недостача (-) власних засобів ($\pm E^C$);
- надлишок (+) або недостача (-) власних, середньострокових і довгострокових позикових джерел формування запасів і витрат ($\pm E^T$);
- надлишок (+) або недостача (-) загального розміру основних джерел для формування запасів і витрат ($\pm E^H$).

Ці показники відповідають показникам забезпеченості запасів і витрат джерелами їхнього формування. Балансова модель стійкості фінансового стану фірми може бути представлена наступним чином (відповідно до побудови балансу):

Балансова модель підприємства, стан якого вивчається має вигляд:

$$F + Z + R = I_c + K_d + K_k + K_{к.з.}, \quad (3.1)$$

де F – основні засоби підприємства;

Z – матеріальні запаси;

R – грошові кошти;

I_c – власні джерела фінансування діяльності підприємства та прирівняні до них;

K_d – довгострокові та середньострокові кредити;

K_k – короткострокові банківські кредити;

$K_{к.з.}$ – короткострокова кредиторська заборгованість.

Так за 2017 рік балансова модель має вигляд:

$$3233,9+121151,3+421010,2 = 9320,5+536074,9$$

За 2018 рік:

$$10149+34999+366699 = 83853+327994$$

За 2019 рік:

$$10362+77524+498816 = 94867+491835$$

Наступний показник який я розрахував - це показник, який визначає надлишок або нестачу капіталу для формування оборотних коштів. Розмір власних оборотних коштів після придбання основних засобів виробництва розраховується за формулою:

$$E_c = I_c - F \quad (3.2)$$

За 2017 рік розмір власних оборотних коштів склав:

$$9320,5-3233,9 = 6086,6$$

За 2018 рік:

$$83853-10149 = 73704$$

За 2019 рік:

$$94867-10362 = 84505$$

Надлишок або нестача власних коштів для безперервного функціонування (на придбання запасів і та інше) розраховується за таким методом:

$$\pm \Delta E_c = E_c - Z \quad (3.3)$$

За 2017 рік показник склав:

$$6086,6-121151,3 = -115064,7$$

За 2018 рік:

$$73704-34999 = 38705$$

За 2019 рік:

$$84505-77524 = 6981$$

Надлишок або нестача довгострокових та середньострокових разом з власними коштами розраховується за таким методом:

$$\pm \Delta E_T = (E_c + K_d) - Z \quad (3.4)$$

За 2017 рік показник склав:

$$6086,6-121151,3 = -115064,7$$

За 2018 рік:

$$73704-34999 = 38705$$

За 2019 рік:

$$84505-77524 = 6981$$

Надлишок або нестача всіх коштів підприємства, крім кредиторської заборгованості:

$$\pm\Delta E_H = (E_c + K_d + K_k) - Z \quad (3.5)$$

За 2017 рік показник склав:

$$6086,6 - 121151,3 = -115064,7$$

За 2018 рік:

$$73704 - 34999 = 38705$$

За 2019 рік:

$$84505 - 77524 = 6981$$

З вищесказаного випливає, що:

1) Абсолютна стійкість фінансового стану задається наступними умовами:

$$\pm E^c > 0; \pm E^T > 0; \pm E^H > 0, \quad (3.6)$$

2) Нормальна стійкість фінансового стану задається наступними умовами:

$$\pm E^c \cong 0; \pm E^T \cong 0; \pm E^H \cong 0, \quad (3.7)$$

3) Нестійкий фінансовий стан, що дозволяє відновити рівновагу платоспроможності фірми, задається умовами:

$$\pm E^c < 0; \pm E^T \geq 0; \pm E^H \geq 0, \quad (3.8)$$

4) Критичний фінансовий стан задається наступними умовами:

$$\pm E^c < 0, \pm E^T < 0; \pm E^H \geq 0, \quad (3.9)$$

5) Кризовий фінансовий стан задається наступними умовами::

$$\pm E^c < 0; \pm E^T < 0; \pm E^H < 0, \quad (3.10)$$

За наведеними вище розрахунками та формулами можна зробити висновок, що за методом доцільності витрат підприємство у 2017 році має кризовий фінансовий стан. Це видно за наступними умовами: $\pm E^c < 0; \pm E^T < 0;$

$\pm E^H < 0$, ($\pm E^c = -115064,7$; $\pm E^T = -115064,7$; $\pm E^H = -115064,7$). Дивлячись на 2018 та 2019 роки, ситуація сильно відрізняється, за ці роки підприємство має абсолютну стійкість. Дані за трьома роками наведені у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 – Показники фінансового стану підприємства за методом доцільності витрат.

Показники	Роки		
	2017	2018	2019
E^c	-115064,7	38705	6981
E^T	-115064,7	38705	6981
E^H	-115064,7	38705	6981
Стан підприємства	Кризовий	Абсолютна стійкість	Абсолютна стійкість

Аналіз за методом доцільності витрат показав, що за три роки підприємство мало тільки у 2017 році кризовий фінансовий стан. Область абсолютної стійкості відповідає нульовому ризику. Характерним для цієї області є те, що прибутку за не має втрат, а його масштаби теоретично необмежені. Якщо область повної стійкості підприємства характеризується відсутністю ризиків, то область кризового стану допускає можливість не покриття усіх витрат, пов'язаних з даних напрямком діяльності.

Разом із застосуванням методу доцільності витрат, аналіз ризиків слід доповнити розрахунком з критерієм Альтмана. Оскільки найбільш катастрофічним наслідком впливу ризиків є банкрутство підприємства, то вважаю що застосування цього критерію має стати систематичною практикою періодичного оцінювання діяльності підприємства. Сутність критерію Альтмана полягає у оцінці настання банкрутства. Індекс Альтмана - це функція деяких показників, що характеризують економічний потенціал компанії. Загалом, цей індекс (Z) виглядає так:

$$Z = 1,2 * x_1 + 1,4 * x_2 + 3,3 * x_3 + 0,6 * x_4 + 1,0 * x_5 \quad (3.11)$$

Де

$$X_1 = \frac{\text{Чистий оборотний капітал}}{\text{Сума активів}}; \quad (3.12)$$

$$X_2 = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Сума активів}}; \quad (3.13)$$

$$X_3 = \frac{\text{Балансовий прибуток}}{\text{Сума активів}}; \quad (3.14)$$

$$X_4 = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Довгострокові та короткострокові зобов'язання}}; \quad (3.15)$$

$$X_5 = \frac{\text{Виручка від реалізації}}{\text{Сума активів}}. \quad (3.16)$$

Едвардом Альтманом пропонується наступне тлумачення цього показника:

- Менше ніж 1,81 – ймовірність банкрутства дуже висока, або воно вже наступило;
- від 1,81 до 2,657 – ймовірність банкрутства існує;
- від 2,657 до 2,99 – стан підприємства достатньо стійкий;
- більше 2,99 – підприємство функціонує успішно.

Розрахунки показників X представлені у таблиці 3.3.

Таблиця 3.3 – Розрахунки показників за трьома роками.

Показники	Роки		
	2017	2018	2019
X1	0,0171	0,161	0,208
X2	0,1038	1,05	0,956
X3	0,1071	1,05	0,977
X4	0,0173	0,192	0,25
X5	0,0894	0,844	0,823

Розрахунки індексу Альтмана наведені у формулах нижче.

У 2017 році показник склав:

$$Z = 1,2 * 0,017 + 1,4 * 0,103 + 3,3 * 0,1071 + 0,6 * 0,0173 + 1,0 * 0,089 = 0,61$$

У 2018 році показник склав:

$$Z = 1,2 * 0,161 + 1,4 * 1,05 + 3,3 * 1,05 + 0,6 * 0,192 + 1,0 * 0,844 = 6,0874$$

У 2019 році показник склав:

$$Z = 1,2 * 0,208 + 1,4 * 0,956 + 3,3 * 0,977 + 0,6 * 0,25 + 1,0 * 0,823 = 5,7851$$

Дивлячись на результати, можна зробити висновок, що підприємство у 2017 році мало дуже високу ймовірність банкрутства (за критерієм Альтмана). У 2018, 2019 роках навпаки, функціонувало успішно. Ймовірно це пов'язано саме з напрямом промисловості, а саме виробництвом засобів воєнного зв'язку. Але не дивлячись на це, підприємство протягом 2018, 2019 років працювало стабільно, що і показано у розрахунках вище.

Для формування заходів протидії ризикам у діяльності підприємства, важливим є визначення сфер походження та впливу з якими пов'язані найбільші загрози. Для цього я вважаю за доцільними застосування аналізу чутливості, який полягає у визначенні сили впливу факторів на результуючий показник. Аналіз чутливості дозволяє виявити які саме змінні чи фактори, з якими може бути пов'язаний ризик здатні вплинути на ефективність його діяльності. Найбільш ризикованими будуть ті параметри, незначні коливання значень яких призводять до найбільшої зміни значення показника ефективності. Це пов'язано з тим, що можуть спостерігатися незначні коливання нормативних значень параметрів проекту.

У якості результуючого показника я обрав рентабельність активів, оскільки, на мою думку даний показник уособлює в собі ефективність як використання внутрішнього потенціалу підприємства, так і вплив чинників зовнішнього середовища. Для проведення аналізу чутливості необхідно

побудувати модель залежності результату від факторів (змінних) з якими може бути пов'язаний ризик.

Така модель матиме наступний вигляд:

$$\text{Rent} = \frac{\text{Чистий дохід} - \text{Собівартість продукції} - \text{Адміністративні витрати} - \text{Витрати на збут}}{\text{Оборотні активи} + \text{Необоротні активи}}; \quad (3.17)$$

Сила впливу змінної на результат, а й відповідно рівень ризику визначається за допомогою коефіцієнта еластичності за формулою:

$$E = \frac{\frac{\text{Rent}^1 - \text{Rent}^0}{\text{Rent}^0} * 100\%}{\frac{\text{Дохід}^1 - \text{Дохід}^0}{\text{Дохід}^0} * 100\%} \quad (3.18)$$

Rent^0 - рентабельність базового значення змінних;

Rent^1 - рентабельність після збільшення змінної на 1%;

Дохід^0 - базове значення показника;

Дохід^1 - значення показника після збільшення змінної на 1%.

Для проведення аналізу чутливості я прийняв за базу показники діяльності підприємства 2019 року, оскільки саме у 2019 р. підприємство мало найкращі результати рентабельності (табл. 2.3). У таблиці 3.4 наведено основні показники за якими буде проводитись аналіз за методом чутливості.

Таблиця 3.4 – Основні економічні показники 2019 року

Показники	2019
Чистий дохід	620034
Собівартість реалізованої продукції	495386
Адміністративні витрати	13200
Витрати на збут	115

Необоротні активи	10362
Оборотні активи	576340

Виходячи з цих даних я провів розрахунок рентабельності підприємства та коефіцієнту еластичності змінюючи кожен показник на 1%.

$$\text{Rent} = \frac{620034 - 495386 - 13200 - 115}{10362 + 576340} = 0,19\%$$

Ми отримали рентабельність підприємства 0,19% при стандартних показниках. Розраховуємо рентабельність при зміні чистого доходу на 1%:

$$\text{Rent} = \frac{626234,34 - 495386 - 13200 - 115}{10362 + 576340} = 0,2\%$$

Також порахуємо еластичність при зміні показника чистого доходу.

$$E = \frac{\frac{0,1 - 0,19}{0,19} * 100}{\frac{626234,34 - 620034}{620034}} = 5,56$$

Надалі еластичність доходу будемо приймати за 1%

Рентабельність та еластичність при зміні собівартості продукції на 1%.

$$\text{Rent} = \frac{620034 - 500339,86 - 13200 - 115}{10362 + 576340} = 0,18131\%;$$

$$E = \frac{\frac{0,18131 - 0,19}{0,19} * 100}{1\%} = \left| \frac{-4,57\%}{1\%} \right| = 4,57$$

При зміні адміністративних витрат на 1%

$$\text{Rent} = \frac{620034 - 495386 - 13332 - 115}{10362 + 576340} = 0,1895\%;$$

$$E = \frac{\frac{0,1895-0,19}{0,19} * 100}{1\%} = \left| \frac{-0,26\%}{1\%} \right| = 0,26$$

При зміні витрат на збут на 1%.

$$\text{Rent} = \frac{620034-495386-13200-116,15}{10362+576340} = 0,1897\%;$$

$$E = \frac{\frac{0,1897-0,19}{0,19} * 100}{1\%} = \left| \frac{-0,15\%}{1\%} \right| = 0,15$$

При зміні необоротних активів на 1%.

$$\text{Rent} = \frac{620034-495386-13200-115}{10465,62+576340} = 0,1897\%;$$

$$E = \frac{\frac{0,1897-0,19}{0,19} * 100}{1\%} = \left| \frac{-0,15\%}{1\%} \right| = 0,15$$

При зміні оборотних активів на 1%.

$$\text{Rent} = \frac{620034-495386-13200-115}{10362+582103,4} = 0,1879\%;$$

$$E = \frac{\frac{0,1879-0,19}{0,19} * 100}{1\%} = \left| \frac{-0,21\%}{1\%} \right| = 0,21$$

Загально показники описано у таблиці 3.5.

Таблиця 3.5 – Загальна характеристика еластичності проекту за 2019 рік.

Показники	Базове значення перемінної	Рентабельність до збільшення на 1%	Сума збільшення показників	Нове значення перемінної	Рентабельність після збільшення на 1%	Еластичність	Рейтинг перемінної
Чистий дохід	620034	0,190	6200,34	626234,3	0,20	5,560	1
Собівартість реалізованої продукції	495386	0,190	4953,86	500339,8	0,181	4,57	2
Адміністративні витрати	13200	0,190	132	13332,00	0,1895	0,26	3
Витрати на збут	115	0,190	1,15	116,15	0,18976	0,15	6
Необоротні активи	10362	0,190	103,62	10465,62	0,1897	0,15	5
Оборотні активи	576340	0,190	5763,4	582103,4	0,1879	0,21	4

Таким чином, найбільша загроза пов'язана з ризиками, які можуть істотно вплинути на формування чистого доходу підприємства, а саме конкуренція на ринку товарів, регулювання тарифів та цін державою, транспортні обставини, підписання довгострокових контрактів з державою та інше. Оскільки дохід є основним фінансовим показником, діяльність підприємства повинна бути спрямована на проведення заходів щодо його підвищення.

Після проведення аналізу ризиків, які можуть вплинути на підприємство я можу зробити наступні висновки: за методом доцільності витрат найкритичні

показники були у 2017 році, що привело підприємство до кризового стану. Саме нестача власних коштів для безперебійного функціонування, нестача довго та короткострокових коштів разом з власними та загалом нестача всіх коштів підприємства. Після проведення аналізу за критерієм Альтмана знову 2017 рік показав найгірший результат, а саме відношення прибутку до активів. Показники 2018 та 2019 року, за критерієм Альтмана, були набагато кращими чим показник 2017 року. Метод аналізу чутливості підтвердив два вище описаних методи аналізу ризику підприємства та я отримав найбільш небезпечний показник для підприємства – це ризику доходу. Незначна зміна цього показника може призвести до критичних результатів.

3.2 Шляхи та методи зниження ризику у підприємницькій діяльності на ТОВ «ВАТ Олімп»

Розмір та характер прибутку є найважливішим показником у діяльності підприємства. Управління формування прибутку означає якісне та розумне управління всіма процесами на підприємстві. Методи оцінки ризику дали чітке розуміння проблем та критичних зон підприємства. Провівши розрахунки у пункті 3.1, за аналізом чутливості, найбільшою загрозою є ті показники, які істотно впливають на формування прибутку.

В сучасних умовах збільшення прибутку підприємством є складним питанням. Прибуток являється метою, стимулом та результатом підприємства. Фактори, що впливають на прибуток, численні та різноманітні, обмежити їх дуже важко. Всі фактори, що впливають саме на прибуток підприємства ТОВ «ВАТ Олімп» я поділив на зовнішні та внутрішні, які навів у таблиці 3.6.

Таблиця 3.6 – Фактори впливу на прибуток підприємства

Внутрішні	Зовнішні
Обсяг продажу	Розвиток конкуренції
Розширення асортименту	Транспортні обставини

Продуктивність праці працівників	Недостатня кількість замовлень
Фізичний знос основних засобів	Втрата ринків збуту
Ділова репутація підприємства	
Ціна	

Всі фактори, які я навів у таблиці 3.6, взаємозалежні. Стан підприємства у 2019 році має задовільний характер, але треба приділити більше уваги саме цим факторам впливу. Зростання обсягу готової продукції – найважливіший чинник, що впливає на прибуток, треба вживати невідкладні заходи із забезпечення зростання обсягу виробництва з урахуванням його технічного відновлення і підвищення ефективності виробництва. Ціна продукції – відіграє головну роль у величенні прибутку, ціни встановлюються самим підприємством залежно від конкурентоспроможності продукції, попиту та пропозиції на неї. Розглядаючи дану проблему можна дійти висновку, що на ринку вже з'явилися потужні конкуренти як Harris, Motorola та інші. Такі компанії виготовляють більш якісну продукцію яка відповідає стандартам НАТО. Підприємству ТОВ «ВАТ Олімп» слід приділити цьому значну увагу адже якість продукції це головний критерій, на який впливає і фізичний знос основних засобів підприємства, який в свою чергу впливає на конкурентоспроможність.

Одним із головних чинників формування прибутку, є зниження собівартості продукції. Цей чинник перебуває під впливом багатьох причин.

Одною із ключових ланок у діяльності підприємства є збут продукції. З цього виходить, що втрата ринків збуту продукції є істотним ризиком який може привести підприємство до банкрутства. Ненаціленість підприємства на певні групи споживачів через те, що продукт здався або занадто якісним, або занадто дорогим для одних споживачів та недостатньо якісним для інших, функціональне призначення продукту може бути занадто вузьким. Опираючись на проведені дослідження ми розуміємо, що продукція має вузьке коло

призначення. Для уникнення такого виду ризику потрібно розширювати асортимент продукції підприємства. На мою думку, для цього, спершу, потрібно почати виготовляти продукцію цивільного призначення. Наприклад агрофірми потребують потужну систему радіозв'язку, щоб спілкуватися за декілька кілометрів у полі. Підприємство ТОВ «ВАТ Олімп» потребує залучення кваліфікованих спеціалістів або кооперацію з іншими підприємствами.

На мою думку саме для цього підприємства найкращий метод зниження ризику – це компенсація ризику. Цей метод характеризується великою трудомісткістю та дослідженнями. До методів саме в цій групі відносять:

- Стратегічне планування, яке дозволить передбачити появу специфічних видів ризиків для даного підприємства;
- Прогнозування економічної ситуації яка включає в себе прогнозування дій конкурентів та поведінки майбутніх партнерів;
- Моніторинг соціально-економічного середовища;
- Активного маркетингу який включає в себе аналіз поведінки конкурентів та напрями боротьби з ними.

За аналізом доцільності витрат та критерієм Альтмана, можна зробити висновок, що підприємство функціонувало нестабільно тільки у 2017 році. Подальша його діяльність оцінюється як задовільна, рекомендується моніторинг показників діяльності підприємства, щоб набагато раніше виявити фактор ризику.

Проаналізувавши ризики підприємства за трьома методами та запропонувавши методи та шляхи зниження ризиків можна зробити висновок, що підприємство функціонує досить стабільно. Але, все ж таки, потрібно моніторити ситуацію адже підприємництва без ризику в принципі не буває, а найбільший прибуток, приносять найризиковіші операції, тому ігнорувати потенційні ризики нераціонально. Ризик необхідно прораховувати, тому для підприємств головною метою його управління є досягнення максимальної керованості. Треба запроваджувати заходи, направлені на захист економічного базису та потенціалу сектора. Із метою забезпечення безпеки підприємств доцільно системно підходити до нейтралізації ризиків, що суттєво поліпшить

результати їхньої господарської діяльності. Отже, ризиками необхідно управляти, деяким з них можна запобігти власними силами, контролюючи доступну інформацію.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Підприємство – це великий механізм. На його роботу впливають багато факторів, які можуть як покращити його діяльність, так і привести до банкрутства. Такі фактори можна віднести до факторів ризику, який є невід’ємною частиною будь якого підприємства.

У першому розділі розглянуто методи управління ризиками, їх характеристика та класифікація. Аналіз ризику може бути якісним та кількісним, визначена методика їх застосування. Серед основних можна виділити такі: статистичний метод (середнє очікуване значення та мінливість можливого результату); експертні методи (інтерв’ю, анкетування, метод Дельфі, та інші); розрахунково-аналітичні (аналіз доцільності витрат, критерій Альтмана); аналогові. Розглядаючи заходи щодо зниження ризику, можна виділити три основних: створення резервів; страхування; уникнення ризиків.

У другому розділі проведено аналіз переробної промисловості підприємств України, до якої відноситься виробництво інших машин і устаткування спеціального призначення проведена характеристика обсягів реалізації та виробництва. Діяльність підприємства класифікується на виробництві спеціальних засобів радіозв’язку, тож у подальшому було розглянуто стан попиту на дану продукцію в Україні та доцільність її виробництва. У 2017-2018 роках проведено заходи щодо оновлення польової системи спостереження та зв’язку, яка повинна відповідати стандартам НАТО. Судячи з цього можна зробити висновок, що діяльність підприємства ТОВ «ВАТ Олімп» є перспективною. Провівши аналіз діяльності підприємства можна сказати, що підприємство значно покращило свою діяльність, судячи по показникам 2017, 2018 та 2019 роками. Збільшилась середня вартість сукупного капіталу та оборотні активи, рентабельність продажу, активів та власного капіталу збільшилися, порівнюючи з 2017 роком.

Третій розділ кваліфікаційної роботи пов’язаний з пошуком ризиків на підприємстві за наведеними методами. Я обрав метод доцільності витрат як самий універсальний спосіб оцінити ризик. Судячи по показникам, підприємство

у 2017 році мало кризовий стан виробництва, це пояснюється нестачою оборотних коштів підприємства, крім кредиторської заборгованості.

Надлишок і недолік оборотних коштів ведуть до зниження економічної вигоди, неефективного використання ресурсів. Це залежить саме від обсягу виробництва та реалізації, виду діяльності, і так далі. Це є суттєвим ризиком, який у великій мірі впливає на підприємство, але за 2018 та 2019 рік показники змінилися у кращу сторону.

Наступний метод який я обрав – це критерій Альтмана, який оцінює настання банкрутства за показниками фінансової звітності підприємства. Найнижчий показник склав також у 2017 році і склав 0,61. Це означає, що ймовірність настання банкрутства була дуже висока. Банкрутство — це реалізація катастрофічних ризиків підприємства в процесі його господарської діяльності, внаслідок якої воно не може задовільнити в установлені строки вимоги, що пред'явлено зі сторони кредиторів та виконати зобов'язання перед бюджетом. Для підприємства банкрутство є критичною межею, адже воно може просто фізично зичинитись. Це призводить до звільнення працівників, втрати замовників на свою діяльність, неотримання товарів на ринку. Банкрутство порушує рівновагу і посилює напруженість у регіоні, а якщо банкрутом стає підприємство масштабного характеру, то може порушитися і діяльність держави у цілому.

Оцінка ризиків за останнім методом допомогла визначити, що саме за складова найбільше впливає на діяльність підприємства. Провівши розрахунок, за методом аналізу чутливості, рентабельності та еластичності, змінюючи кожний показник на 1%, стало відомо, що саме показник чистого прибутку та показники, що його формують найбільше впливають на діяльність підприємства.

За результатами досліджень можна підвести підсумок, починаючи з 2018 року показники підприємства мають позитивну тенденцію, що показано на графіках і таблицях. Але не зважаючи на таку динаміку підприємство знаходиться у нестабільному становищі. На мою думку це пов'язано саме із специфічною діяльністю виготовлення продукції. Конкретна ситуація полягає в

тому, що продукція підприємства приваблює дуже вузьке коло споживачів, в основному орієнтовано на державні органи.

Збільшення асортименту виготовлення продукції повинно позитивно вплинути на діяльність підприємства, адже основні цілі асортиментної політики є:

- Збільшення обсягів реалізації товарів (що в свою чергу приведе до збільшення прибутку підприємства);
- Підвищення економічної стійкості підприємства;
- Досягнення конкурентних переваг;
- Залучення нових споживачів;
- Збільшення оборотності товарних запасів.

На мою думку саме це повинно позитивно вплинути на діяльність підприємства (збільшити прибуток), тому основною метою діяльності має бути якомога більше інформування потенційних покупців про продукцію, тим самим збільшуючи продажі та залучаючи нових покупців.

ГЛОСАРІЙ

Ризик – характеристика ситуації, що має невизначеність результату, при обов'язковій наявності несприятливих наслідків.

Підприємницька діяльність – самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик, господарська діяльність задля досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку.

Об'єкт досліджень – це та частина матеріального світу, яка привернула увагу дослідника, це процес або явище, що породжує проблемну ситуацію і обраний для вивчення.

Предмет дослідження – це те, що міститься в межах об'єкта, це розглянутий у дослідженні бік об'єкта дослідження та його досліджувані якості і галузь використання.

Мета дослідження – це запланований результат. Результат має бути конструктивним, тобто спрямованим на вироблення суспільно корисного продукту з ліпшими, ніж було раніше, показниками якості або процесу її досягнення.

Метод – це сукупність прийомів чи операцій практичного або теоретичного вивчення дійсності, підпорядкованих вирішенню конкретної задачі.

Управління ризиками – процес прийняття рішень і здійснення заходів, спрямованих на забезпечення мінімально можливого (припустимого) ризику.

Підприємницький ризик – узагальнюючий термін для групи ризиків, що виникають на різних етапах кругообігу капіталу в результаті дій конкурентів, постачальників сировини і матеріалів, зміни кон'юнктури, технологічних помилок і так далі.

Ефективність виробництва – ступінь використання виробничого потенціалу, що виявляється співвідношенням результатів і витрат суспільного виробництва.

Невизначеність підприємства – неповноцінність чи неточність інформації про умови реалізації проектів або програм, що розробляють на підприємстві, у тому числі пов'язаних з ними витрат і результатів.

Фактори ризику – обставина, яка сприяє виникненню небезпечної ситуації.

Стратегія управління – процес оцінки зовнішнього середовища, формулювання організаційних цілей, ухвалення рішень, направлених на створення і утримання конкурентних переваг, здатних забезпечити бізнесу прибуток в довгостроковій перспективі.

Валютний ризик – це ймовірність виникнення можливих збитків унаслідок несприятливих змін курсів іноземних валют.

Фінансовий ризик – ризик, пов'язаний з імовірністю втрат фінансових ресурсів.

Інноваційний ризик – це ймовірність втрат, що виникають при вкладенні підприємницькою фірмою засобів у виробництво нових товарів (послуг), які, можливо, не знайдуть очікуваного попиту на ринку.

Аналіз ризику – це процес, що складається з трьох взаємопов'язаних компонентів: оцінка ризику, управління ризиком та повідомлення про ризик.

Величина ризику – це відношення кількості подій з небажаними наслідками, що вже сталися, до максимально можливого їх числа за конкретний період часу.

Дисперсія – міра розсіювання (розкиду) числових даних у вибірці.

Варіація – різновид чого-небудь, невелика зміна або відхилення другорядних елементів чого-небудь при збереженні основи.

Аналіз чутливості – це оцінка впливу зміни вихідних параметрів проекту на його кінцеві характеристики.

Еластичність – міра зміни одної змінної (наприклад, попиту або пропозиції) до зміни іншої (наприклад, ціни або доходу). Показує, на скільки відсотків змінився перший показник при зміні другого на 1 %.

Концепція – система поглядів, те або інше розуміння явищ і процесів; єдиний, визначальний задум.

Система управління – це організаційне складне ціле, що складається з безлічі взаємодіючих елементів, у тому числі об'єкта й суб'єкта управління.

Уникнення ризику – це відмова від реалізації заходу (проекту), що зв'язаний з ризиком.

Страховання – одна з форм охорони майнових й особистих інтересів застрахованих, які сплачують внески (премії) до страхових організацій і дістають відшкодування втрат, що виникають у наслідок стихійного лиха і нещасних випадків (страхування від недуг, страхування від вогню (пожеж), крадіжок, страхування життя та ін.).

Конкурентне середовище – це суб'єкти конкурентної боротьби (конкуренти) і їх дії із забезпечення власних інтересів, в результаті чого формуються певні умови діяльності підприємства.

Евристика – наука, яка вивчає творчу діяльність, методи, які використовуються у відкритті нового і в навчанні.

Алгоритм – набір інструкцій, які описують порядок дій виконавця, щоб досягти результату розв'язання задачі за скінченну кількість дій; система правил виконання дискретного процесу, яка досягає поставленої мети за скінченний час.

Моніторинг – система постійного спостереження за явищами і процесами, що проходять в навколишньому середовищі і суспільстві, результати якого служать для обґрунтування управлінських рішень по забезпеченню безпеки людей та об'єктів економіки.

Механізм управління – це категорія управління, що включає цілі управління, елементи об'єкта та їх зв'язки, на які здійснюється вплив, дії в інтересах досягнення цілей, методи впливу, матеріальні та фінансові ресурси управління, соціальний та організаційний потенціали.

Фінансові показники – це абсолютні величини, які характеризують створення й використання фінансових ресурсів в економіці держави, її фінансове становище, результати господарської діяльності підприємницьких структур, рівень доходів населення, розподіл і перерозподіл валового внутрішнього продукту за допомогою фінансів.

Галузь – сукупність виробничих одиниць, які здійснюють переважно однакові або подібні види виробничої діяльності. В економіці, галузь означає сукупність підприємств і організацій, що характеризуються спільністю ознак виробничо-господарської діяльності.

Рентабельність – це співвідношення прибутку і витрат, виражене у відсотках. Рентабельність є відносним показником, і вона необхідна для аналізу господарської та економічної діяльності будь-якого підприємства. Саме через таку відносності, показники рентабельності двох і більше різних підприємств можна порівнювати один з одним і розуміти таким чином, яке з них є більш ефективним.

Ринок збуту – будь-який економічний простір для пропозиції товарів і послуг, що є кінцевою метою господарської діяльності підприємства.

Видатки – витрата, видання коштів, матеріалів тощо, чимось спричинене чи необхідне для досягнення певної мети.

Банкрутство – процес, у якому індивід чи організація, нездатна розрахуватися із кредиторами, за рішенням суду майно боржника розподіляється між кредиторами відповідно до встановленої законом черговості виплати боргів кредиторам, таких як податки і заробітна плата працівникам організації-банкрута.

Оптимізація – процес надання будь-чому найвигідніших характеристик, співвідношень (наприклад, оптимізація виробничих процесів і виробництва).

Динаміка – процес функціонування економічної системи в довготерміновому ринковому періоді.

Інструктаж – доведення до персоналу місця, зони, умов та вимог щодо безпечного виконання робіт.

Продуктивність – Співвідношення між кількістю виданих товарів і/ або послуг і використаних для цього факторів виробництва.

Критерій – мірило, вимоги, випробування для визначення або оцінки людини, предмета, явища; ознака, взята за основу класифікації.

Капітал – ресурси, які використовують у виробництві товарів або при наданні послуг.

Заборгованість – сума фінансових зобов'язань, грошових боргів, що підлягає погашенню, поверненню в певний термін. Якщо до цього терміну заборгованість не погашена, то вона стає простроченою.

Кризовий стан – гострий, обмежений у часі феномен, який суб'єктивно переживається як приголомшлива емоційна реакція на стресову ситуацію або подію, соціальну ситуацію або подію, період психосоціального розвитку, катастрофу, стихійне явище або суб'єктивне сприйняття цієї події.

Балансовий прибуток – це сума фінансових результатів від усіх видів діяльності підприємства за звітний період, що складається з фінансового результату.

Тлумачення – визначення змісту, роз'яснення суті чого-небудь, надання якихось пояснень.

Індекс – число, букви або інша комбінація символів, що вказує місце елемента в сукупності або характеризує стан деякої системи (список, реєстр, показчик).

Репутація – є громадською думкою про когось чи щось, соціальною оцінкою чи усталеними уявленнями про особу чи об'єкт, що впливає на ставлення суспільства до цієї особи чи об'єкта.

Ідентифікація – ототожнення, прирівнювання, уподібнення, розпізнавання іншої системи або об'єкта за наперед заданими критеріями.

Деревативи – договір між двома і більше сторонами, що передбачає певні взаємні дії з базовим активом при дотриманні певних умов. Як правило, мова йде про покупку і продаж, а значить - отримання прибутку в залежності від коливання вартості базового активу.

Лімітування – кількісне обмеження величини прийнятих ризиків і проведення контролю виконання цих обмежень.

Диверсифікація – володіння найрізноманітнішими фінансовими активами, кожен з яких має різний рівень ризику, з метою зниження загального ступеня ризику портфеля в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Башинська, І. О., А. А. Полещук, А. В. Мотова. Удосконалення системи управління ризиками на підприємстві: Причорноморські економічні студії, 2017. 91-94 с.
2. Сосновська, О. О. Генезис поняття ризику як економічної категорії: Економічний простір, 2017. 5-18 с.
3. Горго, І. О. Концепція формування системи управління ризиками на підприємстві: Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики, 2018. 44-57 с.
4. Швець, Ю. О. Ризики в діяльності промислових підприємств: види, методи оцінки та заходи подолання ризику: Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2018. 131-135 с.
5. Вітлінський, В. В., Наконечний, С. І., Клименюк, Н. Н., & Пронченко, Л. В. Методи оцінювання підприємницького ризику, 2015.
6. О. П. Логвінова, І. М. Семененко: Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків : навч. посіб, Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. - Харків : Лідер, 2015. - 368 с.
7. Джеджула, В. В., І. Ю. Єпіфанова, В. С. Гуменюк. Стан та перспективи розвитку машинобудівної промисловості України: Вісник Хмельницького національного університету, 2020. 270-275 с.
8. Лаврут, О. О., Новітні технології та засоби зв'язку у Збройних Силах України: шлях трансформації та перспективи розвитку: Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України, 2019. 91-101 с.
9. Костик, Євгеній Петрович, Поняття і сутність ризику у підприємницькій діяльності та шляхи його зниження, 2021.
10. Дудко, П. М., К. Ю. Палажченко Ризики підприємницької діяльності та їх мінімізація в ринковій економіці: Актуальні проблеми інноваційного розвитку кластерного підприємництва в Україні. Київський національний університет технологій та дизайну, 2019.

11. Котиш О. М., Аналіз методів оцінювання ризиків у зовнішньоекономічній діяльності, 2017.
12. Плотнікова, М., О. Рубан. Реалії управління ризиками підприємницької діяльності, 2020.
13. Сивко Дмитро. Вимірювання ризиків підприємницької діяльності, 2019.
14. Бабік, І. О. Економічний зміст страхування ризиків підприємницької діяльності: Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ.–Вінниця: Видавничо-редакційний, 2017.
15. Хрущ, Н. А.; Доценко, І. О. Функціональні особливості управління ризиками підприємницької діяльності. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки, 2016. 268-272 с.
16. Бабенко-Левада, Вікторія Геннадіївна Аналіз основних підходів до зниження ризику підприємницької діяльності, 2018.
17. Єгорова О. В., Марина Сергіївна Тютюнник Оцінка ризиків підприємницької діяльності: ПДАА, 2018.
18. Аранчій, В. І., М. М. Ігнатенко Сутність ризиків підприємницької діяльності та їх оцінка з метою нівелювання й уникнення в управлінні ефективністю й конкурентоспроможністю розвитку: Економічний вісник університету 39, 2018. 52-58 с.
19. Шкода, М. С., С. Г. Гичка. Економічні ризики: сутність, еволюція, підходи до класифікації. Актуальні проблеми інноваційного розвитку кластерного підприємництва в Україні: Київський національний університет технологій та дизайну, 2017.
20. Резнікова, В. В., І. М. Кравець. Класифікація ризиків у підприємстві Науковий редактор: ВА Устименко—член-кореспондент НАН України, член-кореспондент НАПрН України, д-р юрид. наук, проф., Заслужений юрист України, директор Інституту економіко-правових досліджень НАН України. 14.2, 2019.

21. Лантух, І. В. Психологічні аспекти та характеристики ризику особистості в підприємницькій діяльності: Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки» 1.3, 2018. 73-78 с.
22. Ширяєва, Л. В., К. Г. Іващенко. Фінансові ризики як невід'ємна частина підприємницької діяльності: Фінансовий ринок: інституції та інструменти. Видавництво Львівської політехніки, 2018.
23. Демська, Ю. В. Роль резервів капіталу в управлінні ризиками підприємства: Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції. Видавництво Львівської політехніки, 2019.
24. Хилько І. І. Моделювання підприємницької діяльності в умовах невизначеності та ризику, 2018.
25. Кривда О. В. Ризики репутаційної діяльності підприємств, 2018.
26. Злотенко, О. Б. Ідентифікація небезпек, загроз та ризиків у процесі здійснення інвестиційної діяльності промислових підприємств, 2017.
27. Курак А. Забезпечення ризиків діяльності в системі економічної безпеки підприємства: Економічний дискурс 4, 2017. 84-90 с.
28. Яцишин С. Невизначеність як причина виникнення ризику, 2019.
29. Савела, Є. А. Ризики приватного підприємництва: проблематика та шляхи вирішення, 2019.
30. Якушин, К. О. Ризик-менеджмент у підприємницькій діяльності, 2017.
31. Лещук Ю. А. Узагальнення сутності ризику у біржовій діяльності: Український журнал прикладної економіки 3.3, 2019. 74-79 с.
32. Мельник А. О., А. Е. Шелудько. Психологія ризику в підприємницькій діяльності: Міжнародний науковий журнал Інтернаука 2, 2017. 44-47 с.
33. Перепічка, Б. Б., С. В. Рудейчук. Процес управління ризиками на підприємстві, 2019.
34. Башлай С. В. Економіко-правова природа ризиків в підприємстві, 2020.
35. Парфененко, Т. М. Управління та шляхи зниження фінансових ризиків на підприємстві: ББК 65.011 43 Р 64, 2017. 81 с.

36. Котиш, О. М., Аналіз методів оцінювання ризиків у зовнішньоекономічній діяльності, 2017.
37. КАРПЕНКО, Ю. М. Ризики у підприємницькій діяльності. 2013.
38. Соловей, Надія, Лариса Турова. Страхування у системі зниження підприємницьких ризиків: Збірник наукових праць, 2020. 18-19 с.
39. ПІДПАЛОК, А. О.; ГАДЕЦЬКА, З. М. Ризики підприємницької діяльності та їх класифікація, 2018. 99-101 с.
40. Слюсар О. А. Управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності підприємства: Збірник матеріалів, 2017. 113 с.
41. Посохов І. М., О. О. Ходирєва. Особливості управління ризиками промислових підприємств: Центр фінансово-економічних наукових досліджень, 2018.
42. Колісніченко, П. Т. Загрози, ризики та небезпеки в системі економічної безпеки підприємства: Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки 24 (1), 2017. 56-59 с.
43. ПРОЦЕНКО, О. О. Підприємницький ризик у ціннісній системі сучасного суспільства: Гуманітарний часопис, 2012. 86-93 с.
44. Щусь Я. В., В. І. Черняк. Методичні підходи до оцінки ймовірності та наслідків загроз і ризиків зовнішньоекономічної діяльності підприємств: Економіка в умовах глобалізації: проблеми, тенденції, перспективи: 220, 2018.
45. Клепач К. Способи керування страховими ризиками, 2019.
46. Костякова А. А. Теоретичні аспекти управління ризиками та невизначеністю діяльності в обліку, 2019.
47. Світлична Т. І. Теоретичні основи курсу «Економічний ризик та методи його вимірювання»: навчальний посібник, 2004.
48. Крамарчук Т. Сутність поняття ризику в діяльності організації, 2019.
49. Корнілов, Д. С. Сутність ризику як економічної теорії: Економіка, облік, фінанси та право: стратегічні пріоритети розвитку в умовах глобалізації, 2019.
50. Кротевиц В. А. Аналіз змісту поняття ризик та підходи щодо визначення його сутності: Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА»

Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ.–Вінниця: Видавничо-редакційний, 2018. 428 с.

51. Лактіонов Є., Андрєєва Л. О.Методи оцінки ризиків проекту, 2021.
52. Троц І. В. Управління ризиками на підприємстві та шляхи їх нейтралізації: ВІСНИК, 2013.
53. Яковенко, О. І. Управління проектами та ризиками, 2019.
54. Ночовна Ю. О., Т. С. Пархоменко. Сучасні проблеми управління ризиками підприємства, 2020.
55. Харченко В. А. Ризики зовнішньоекономічної діяльності: особливості прояву та оцінювання впливу на економічну діяльність фірм, 2020.
56. Литовченко, О. Ю. Підходи до ідентифікації та оцінки фінансових ризиків підприємства: Економіка та суспільство 16, 2018. 389-404 с.
57. Передерій Д. Ю., В. Г. Щербак Управління ризиками підприємства: Освітньо-інноваційна інтерактивна платформа «Підприємницькі ініціативи». Київський національний університет технологій та дизайну, 2017.
58. Щербак В. Г., Щербак О. В. Невизначеність і ризик у бізнес-діяльності промислового підприємства: Актуальні проблеми економіки, 2010.
59. Белоусова С. В. Формування програми управління фінансовими ризиками підприємства: Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство 12 (1), 2017. 33-37 с.
60. Цвігун Т. В. Механізм управління ризиками в системі управління підприємством: Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент 23 (2), 2017. 9-13 с.
61. Занора В. О.,Н. В. Зачосова Управління ризиками проектів розвитку підприємства: теоретико-методичні засади: Приазовський економічний вісник 1.18, 2020. 82-86 с.
62. Кузенко Т. Б. Стратегічні підходи до управління фінансовими ризиками підприємства: Інтелект XXI 2, 2017. 117-123 с.
63. Рудніченко Є. М. Загроза, ризик, небезпека: сутність та взаємозв'язок із системою економічної безпеки підприємства, 2013.

64. Фалович В. А., Г. В. Ціх, М. М. Тимошик. Концептуальні підходи до управління ризиками на промислових підприємствах: Економічні, соціальні та психологічні аспекти сучасних маркетингових технологій: кол. моногр.– Тернопіль, 2019. 172-182 с.
65. Шишкіна О. Концептуальні основи визначення схильності до ризику промислових підприємств: науковий вісник ужгородського національного університету, 2019. 153 с.
66. Єпіфанова І. Ю., М. Ю. Дзюбко. Формування стратегії розвитку підприємства в сучасних умовах: Вісник ОНУ ім. П Мечнікова, 22, 2017. 99-103с.
67. Мороз І. О. Сутність управління ризиками підприємства та навички, необхідні менеджеру для його провадження, 2017.
68. Михальчук А. В., Вербицька К. С. Підприємницький ризик: функції, методи оцінки та шляхи зниження ризику, 2015.
69. Дудник О. В., О. В. Смігунова, К. С. Богомолова. Стратегії мінімізації ризиків в системі антикризового управління: Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка 185, 2017. 191-200 с.
70. Тимошик М. . Формування системи управління ризиками промислових підприємств, 2019.
71. Герасименко О. М. Порівняльний аналіз методів та програмних методик ідентифікації, аналізу та оцінки ризиків у забезпеченні економічної безпеки підприємства: Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії 6, 2018. 109-113 с.
72. Глушевський В. В. Методологічні основи концепції управління ризиками підприємницької діяльності. Фінанси України, 2009. 116-124 с.
73. Жадан Ю. В. Формування механізму управління ризиками переробних підприємств: Національний технічний університет Харківський політехнічний інститут, 2021.

74. Посохов І. М., Кабиш А. Ю., Падалка П. А. Складові процесу розробки системи управління ризиками машинобудівних підприємств: Аналітичний центр" Нова Економіка", 2021.
75. Маркіна І. А., Н. М. Почаєвець Особливості системи ризик-менеджменту вітчизняних підприємств, 2017. 109-112 с.
76. Гіржева О. М., Н. О. Бірченко Методи фінансування ризику діяльності підприємства: Актуальні проблеми інноваційної економіки 1, 2018. 10-13 с.
77. Чупчина І. В. Поняття та класифікація ризиків в підприємницькій діяльності: Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: Економічні науки, 2012. 187-193 с.
78. Пилипенко С. М., Пилипенко С. Н. Теоретичні засади оцінки ефективності діяльності підприємства, 2016.
79. Карнаушенко А. С. Методи мінімізації ризиків підприємницької діяльності: ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет, 2020. 4с.

